

Szentgyörgyi László

A MONTEVIDEÓI LÁNY

Vándor József feljegyzései

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ
A MONTEVIDEÓI LÁNY

Szentgyörgyi László

A MONTEVIDEÓI LÁNY

Várdi Lázár feljegyzései

Marosvásárhely, 2021

Szerkesztette:
Bölöni Domokos

PÁLYAMÓDOSÍTÁS

A pályamódosítás gondolata akkor ötlött fel Várdi Lázárban, amikor a nyomdai szedőterem ütött-kopott asztalán tornyosuló kéziratkötegből az aznapi első „anyagot” felületesen átolvasva halkán – mintha csak önmagának – megjegyezte: ilyen én is tudnék.

Négy hónapja dolgozott a város (akkoriban egyetlen) nyomdájában, ahol a két helyi napilapot, a magyar és a román nyelvűt előállították. Korábban, bő egy évtizedig, kénytelen volt tanult szakmájától idegen területeken dolgozni, mert városában egyszerűen szóba sem álltak vele, mivel annak idején elutasította a szomszédos megyeközpontban számára felajánlott állást. Akkoriban így ment ez, a frissen végzett magyar szakembereket rendszerint regáti (ó-romániai) településekre helyezték, kizárólag román környezetben juthattak munkához. Ahonnan – legalábbis a rendszerváltás pillanatáig – csak igen keveseknek – és igen komoly áldozatok árán – sikerült visszakerülniük szülőföldjükre. Az 1989-es politikai fordulat utáni megváltozott körülmények aztán lehetővé tették, hogy végre tanult szakmájában helyezkedjék el. A gombamód szaporodó új lapok, a régiek terjedelmének növekedése szakemberhiányt generált, ezért két kézzel kaptak a képzett nyomdászok után. Ezt a konjunktúrát sikerült kihasználnia Várdinak is, aki hosszú kitérők után – hiszen volt már pincér, segédmunkás, raktáros, kazánfűtő, gyógyszerészsegéd – végre nyomdászként dolgozhatott. Akkor nem gondolta volna, hogy nem sokáig.

Írásra, mint kenyérkereső foglalkozásra mindaddig soha nem gondolt. Újságírásra aztán végképp nem. A

nacionál-kommunista rezsim alatt megjelent sajtótermékek közül az egyetlen sportújságot olvasta gyakrabban, a többitől szinte fizikai rosszullét környékezte, ha néha kezébe vette. Sokan voltak így a kor sajtójával, amelyből megállíthatatlanul folyt az ízléstelen pártpropaganda, és a diktátor-házaspár dicsőítése. Irodalmat viszont olvasott rendszeresen, főleg a Kriterion Könyvkiadó Horizont-sorozata volt népszerű akkoriban, de elolvasott mindent, amit a sors a kezébe juttatott. Mondom, semmi jel nem utalt arra, hogy valaha újdondász lesz. Esetleg valami mégis: olthatatlan kíváncsisága.

NYOMDÁSZOK ÉS ÚJDONDÁSZOK

Mielőtt a nyomdába került volna, nem ismert egyetlen hús-vér újságíró sem. Oltyán Lászlót leszámítva, akit azonban inkább szépírónak tartott, s akit azért becsült nagyon, mert volt bátorsága annak idején kilépni a helyi pártlaptól, s visszamenni a gyárba. Meg is viselte a történet, beteg szíve hamar felmondta a szolgálatot. A nyomdában aztán sorra ismerkedett meg a helyi lap munkatársaival, akik közül egyesekkel igen jól kijött.

Elsősorban a Korondról akkoriban az újsághoz került B. D. novellistával talált a szó. Utólag visszagondolva nem képes felidézni számtalan beszélgetéseik részleteit, annál inkább azok sajátos hangulatát, ami kitörölhetetlenül emlékeibe ivódott. D. volt, aki a lapban megjelent egyik írása után, amelyben védelmébe vette a Neptun-ügyet elítélő Tőkés Lászlót, megjegyezte: ezek után ne reménykedjék abban, hogy felveszik az RMDSZ szócsöveként fungáló laphoz. Mint sok másban, ebben is igaza volt.

Az újságcsinálást igen szerette, különösen a nyomdai előkészítés folyamatát. Akkoriban, a magasnyomású előállításakor a lap magán viselte a nyomdász egyéniségét, ízlését: a tördelés módja, a címekben használt betűtípusok alapján könnyen megállapítható volt a tördelő személy kiléte. A számítógépes felhasználás elterjedésével mára eltűnt a személyesség, az emberi vonás a szakmából, minden hideg, személytelen lett. Maga az újság, de az írások stílusa is.

Első cikkei megjelenésekor még a nyomdában dolgozott, emlékszik, milyen izgalommal vette kezébe a friss

gépiratköteget, s kereste benne a saját anyagát. Egy idő után, amikor meggyőződött afelől, hogy esélye sincs, hogy felvegyék, publikálni kezdett más lapokban is. Lassan evidenciává vált számára is, hogy nemcsak olyant tud, mint mások, hanem annál különbet is. Íráskészsége megvolt, olvasgatott is annyit, hogy valamelyest eligazodjék a világban, igazságérzete pedig akkora volt, hogy nehezen tudta – igaz, nem is igen akarta – visszatartani magát, hogy belepofázzon a nagyok dolgaiba.

Úgy tűnt, megvan minden szükséges adottsága – és motivációja is – ahhoz, hogy igazi újságíróvá, vérbeli publicistává válhasson.

KÁR, HOGY LAKOTT...

Nehéz a dolga a firkásznak, ha városáról – szülő-, vagy lakóhelyéről – kell írnia. Feltéve, hogy ragaszkodik az őszinteséghez.

– És már miért ne ragaszkodna? – horgadt fel az önérzet benne. Azt tartotta, városáról mondja el a kendőzetlen véleményét az ember – „növeli, ki elfedi a bajt” –, ha meg valamiért nem akarja, vagy nem teheti, akkor inkább hallgasson. Példák hosszú sorával igazolható, hogy a hasonló dolgozatok többnyire pozitív kicsengésűek, azt tudjuk meg belőlük, hogy a vallomástevő oda van városáért, a világ legjobb helyének tartja, sőt: a közepének. Ami, az ő sajátos szemszögéből tekintve, akár igaz is lehet.

Vásárhely számára is lehetett volna a világ közepe, nem kizárólag rajta múlt, hogy végül nem lett. Mint ahogyan Tomcsa Sándoron sem, hogy Udvarhely nem vált New York-ká. Hogy tulajdonképpen mivé is vált az egykori Székelyvásárhely, tetszik-e nekünk vagy sem, s ha nem, miért, arról kinek-kinek megvan a maga szubjektív véleménye. Tényekről, száraz adatokról most szó se essék! Akkor milyen város is ma Marosvásárhely? Egyesek szerint egyetlen baja van: hogy lakott. Ezt legelőször az 1990-es márciusi magyarellenés pogrom utáni össznépi kijózanodás, az illúziókkal való leszámolás keserű pillanataiban érezte.

A történetek mély, kitörölhetetlen nyomokat martak elméjébe, lelkébe. Ilyen tömény csalódást, elkeseredést, vigasztalanságot sem azelőtt, sem azóta nem érzett. Az 1989 karácsonyán agyonlőtt diktátor idején annak biztos

tudata éltette elsősorban, hogy a biológia törvényei Csaura is érvényesek. 1990 márciusában azonban a remény halt meg benne. Akkor úgy tűnt: végérvényesen.

Hetekig csak éjszaka merészkedett ki lakásából, kerülte az embereket, a véletlen találkozásokat azokkal az ismerősökkel, egykori kollégákkal, szomszédokkal, akik a másik oldalon „harcoltak”. Megelégedett annyival, hogy órákig rótt a város elnéptelenedett utcáit, hosszasan gyönyörködött a régi, ismerős épületekben. Az épített örökséget a magáénak érezte, a „személyzettel” viszont sehogy sem akaródzott közösséget vállalni.

Azóta nem sokat változott a helyzet.

KALANDOZÁS AUGSBURGBAN

– Csak jók valamire ezek a véndiák-találkozók – jegyezte meg, miközben a ki tudja, hányadik pohár bort koccintották el. Hangjában volt némi irónia.

A történetet tíz esztendővel korábban hallotta, akkor rukkolt elő vele először egykori osztálytársa, addig – érthető okokból – mélyen hallgatott róla. A hetvenes évek derekán, amikor a nacionál-kommunista diktatúra csak kétfévente engedélyezte a külföldi utazásokat, sikerült útlevéelhez jutnia, s még az érettségi vizsgát megelőző tavaszi vakációban kijutnia Budapestre. Akkoriban – fő az éberség – a katonai szolgálat előtt és után egy esztendővel senkinek sem adtak útlevelet.

L. F.-nek egy ilyen alkalommal, igencsak szokatlan körülmények között, sikerült kijutnia Augsburgba. Egy Hungarocamionos gépkocsivezetővel ismerkedett össze – vendéglátójának szomszédja volt –, az éjszakába nyúló borozgatást követően ő vitte ki, s hozta vissza Budapestre. Az esetről három évtized után számolt be egykori osztálytársainak.

A váratlan lehetőség igencsak felvillanyozta. Gyermekkori barátjának, akinek apja évekkal korábban maradt kint, évekig tartó huzavona után, éppen akkoriban sikerült – családegyesítés okán – anyjával és nővérével kitelepednie. Ha a külföldi diplomáciai szolgálatból hazatért pártfunkci nem a házukat szemelte volna ki szolgálati lakásnak, feltételezhetően még sokáig várhattak volna. A menni vagy maradni dilemmájának terhét azzal vette le válláról a gépkocsivezető, hogy azt mondta: ha akar, marad; ha nem, hozza is vissza.

Egy álmatlan éjszaka után indult el kalandos útjára. Pontosabban: számára volt csak kalandos, a „vezér”, mint aki nem először teszi, végig higgadtan, nyugodtan viselkedett, még a magyar-osztrák határon való átkeléskor is. Azalatt a Volvo kabinjának hálórészén, egy takaró alatt várakozott. Alig negyedóra alatt túl voltak a vámvizsgálaton, az útlevél-ellenőrzésen. Aztán már meg sem álltak Augsburgig, ahol még aznap átrakodtak, ezalatt ő rövid városnézésre ment. Éjfél után nem sokkal már repesztettek is vissza Budapestre.

Az esetet három évtizednyi csend követte, L. F. még barátainak sem számolt be augsburgi kalandozásáról. Nyugaton azóta sem járt, rettegett az utazástól, inkább Bucsint-tetői nyaralójában tölti minden szabad idejét. Augsburgra is csak mint ifjúkori lehetőségre gondol néha.

A BOSSZÚ

Akiben nem működik teljes gőzzel az igazságérzet, annak nem ajánlom, hogy újságírásra adja a fejét – magyarázta fiatalabb kollégájának, majd azt is hozzátette: ez ugyan még nem elegendő ahhoz, hogy vigye is valamire a pályán, némi íráskészséggel megtoldva azonban már nem reménytelen a próbálkozás.

Az tagadhatatlan, fejlett igazságérzettel áldotta – vagy verte? – meg a sors, ami már gyermekkorában megmutatkozott. Első ízben akkor, amikor elemistaként véletlenül fültanúja volt annak, ahogyan egy vetélkedő zsűritagjai még a vonaton megegyeztek abban, hogy a rendező iskola tanulójának ítélik a fődíjat. Az eset teljesen kiborította, be is jelentette a tancinak, hogy semmi értelme az egésznek, ha már előre eldöntik, ki a győztes. Nem is vett részt a vetélkedőn. Aztán már ifjú focistaként tapasztalhatta meg, milyen, amikor kettős mércével mérnek. A hadserghez tartozó sportegyesület csapatában igen komolyan vették az egészséges etnikai egyensúlyt, olyannyira, hogy a bővített korosztályos válogatott keretbe nem őt küldték, hanem egy, a többségi nemzethez tartozó, nálánál gyengébb képességű csapattársát.

Kezdetben kevesebbet, és jóval nehezebben írt. Az anyaggyűjtést is körülményesebben végezte, volt eset, hogy riporterként kétszer is visszatért egy-egy helyszínre. Ez többnyire a kezdőkre jellemző. Amikor már rutinosabban mozgott a pályán, egy-egy kiszállás alkalmával igyekezett több legyet ütni egy csapásra, azaz több későbbi cikkhez szükséges információt, nyersanyagot összegyűjteni. Jólesett a pozitív olvasói visszajelzés, de

nem elsősorban ez motiválta, hajtotta munkájában. – A valóság nem fehér és fekete, hanem sokszínű, árnyalatokban tobzódó, az élet alapvető kérdéseire adandó válaszunk azonban csak kétféle lehet: igen vagy nem – magyarázta. Azt pedig az igazi újságírónak feltétel nélkül ki kell mondania, vállalva a tévedés kockázatát is. – Tévedni szabad, nem őszintének lenni nem szabad – foglalta össze.

Amióta áttért a publicisztikára, éberén figyelte, s keményen bírálta a politikusokat, akik két parlamenti vagy önkormányzati mandátum után, már hajlamosak elfelejteni, honnan indultak. Lenézik, semmibe veszik, megalázzák a választóikat. Egy ilyen pökhendi törvényhozóval gyűlt meg neki is a baja. Egy választási kampányban általa „kiosztott” jelölt bosszúja érte utol: a tulajdonosra kifejtett politikai nyomásra kirúgták a laptól. Ekkor érezte először, hogy ritkul körülötte a levegő, az adott körülmények között alig találna olyan szerkesztőséget, ahol szívesen látnák. Ha nehezen is, de kiheverte az esetet, s új munkahelyén, a frissen indult hírportálnál is ott folytatta, ahol korábban abbahagyta.

Egy idő után azonban úgy érezte, szélmalomharcot vív, munkája hatástalan: a kutya ugat, a karaván halad.

IVÁNKA

Nagyivánt a városka neves ügyvédjeként ismerték, azok közé a rendszerváltás után fényes karriert befutott figurák közé tartozott, akikre igencsak illett az újjgazdag jelző. Olyan alak, aki felfele nyal, lefele rúg. Nagy ház, nagy autó: nagy pofa. Egójánál, arroganciájánál csak pénzéhsége volt nagyobb, azt hitte, az ember értéke egyenesen arányos pénztárcájának vastagságával.

Kemenes Iván, azaz Nagyiván apja is jogász volt, a Trianonban bekövetkezett nemzetszonkítás évében született, ő volt a háromgyerekes család elsőszülött fia. Szépen ívelő karrierjét a kommunista rendszer tette tönkre, „egészségtelen” társadalmi származása miatt az ötvenes évek legelején el kellett hagynia a pályát, méghozzá végleg. Nagyiván gyermek- és ifjú korában megtapasztalta a kitisztottságot, ami komoly nélkülözésekkel társult. Aztán a hatvanas évek derekán bekövetkezett „enyhülés” megváltoztatta az ő életét is, hisz lehetősége nyílt a tanulásra. Törekvő, ambiciózus emberként olyan elszántsággal vágott az élet sűrűjébe, mint aki egymaga akarja kicsikarni mindazt, amit a sors szüleitől s tőle mindaddig igazságtalanul megtagadott.

A '89-es fordulat után, amint lehetősége nyílt rá, ügyvédi irodát nyitott, igen széles ügyfélkörre tett szert, miközben a politikusokkal is jó, pontosabban: jól jövedelmező kapcsolatokat ápolt. A Kemenes & Társai ügyvédi iroda lassan kinőtte magát, számos alkalmazottat foglalkoztatott, s nem mellékesen igen jól hozott a konyhára, elsősorban Nagyivánnak és családjának. A fiatal ügyvédbojtárok egymás sarkára hágtak, komoly pénzeket áldoztak azért, hogy Nagyivánnál jussanak gyakornoki

álláshoz. Futott a szekér, és ez meglátszott Nagyivánék rohamos anyagi gyarapodásán is.

Lassan Ivánka is embersorba cseperedett, szülei úgy döntöttek, az apa nyomdokaiba állítják. Szellemi képességei átlag alattiak voltak, ennek ellenére – elsősorban Nagyiván kapcsolatai révén – sikerült elvégeznie a jogi egyetemet. Apja nagy elánnal próbálta tolni felfelé a társadalmi ranglétrán, „megcsinálni” a gyermek jövőjét, de Ivánka rendre csődöt mondott: valahogy hiányzott belőle az az ambíció, ami Nagyivánt mindig is mozgatta, űzte felfele a társadalmi ranglétrán. A politikai pályára is ráállították, de nem jutott messze: rendre rosszul ítélte meg a helyzetét, nem jól választotta meg a „szövetségeit”. Hiába na, sem felkészültsége, sem érzéke nem volt a politikához. Egyedül a nagyképűség, kivagyiság tekintetében hasonlított Nagyivánra. Ez okozta veszét is.

Ivánkát egy magas kormánytiszséget betöltő helybéli politikus szűk tanácsadói testületébe protezsálta be apja. Nem volt sok tennivalója, tanácsokért sem fordult hozzá a főnöke, viszont csicskázta kíméletlenül, rajta keresztül bonyolította le piszkos, de anyagilag meglehetősen hasznos ügyeit. Ivánka szemrebbenés nélkül elvégzett mindent, amivel megbízták. Esetenként csurrant-cseppent neki is. A tanácsosság igencsak imponált neki, főleg a státust ölelő aura; fürdött benne, mint veréb a porban.

Csakhogy hirtelen arra ébredt, hogy korrupcióval gyanúsítják. A gyanúból rövidesen vád lett, abból meg ítélet. Ivánka pedig – apja tanácsára – külföldre szökött a másfél év letöltendő börtönbüntetés elől. Nagyiván jelenleg azon ügyködik, hogy úgy állítsa be az esetet, mintha a „gyermek” etnikai jellegű politikai üldözésnek lenne az áldozata.

Nem kizárt, hogy ez is sikerül neki.

TABULA RASA

Nem túl gyakori menekülési, újrakezdési próbálkozásainak egyike volt az, amit – merő öniróniából – tabularázásnak nevezett. Tudta, hogy a másoknak megelőlegezett, vagy újra megszavazott bizalomra ugyan találó lehet a megfogalmazás, de abban, hogy valaki valóban tiszta lappal kezdheti, illetve folytathatja saját élete újnak vágyott fejezetét, egyáltalán nem hitt. – Valahogy úgy lehetünk vele, mármint a tabularázással, akárcsak a szokásos újévi fogadalmakkal: egyet-egyet csak sikerül betartanunk belőlük. Következésképpen nem teljesen hiábavaló a próbálkozás. Bár a tabula rasa vágyott állapota, ha egyáltalán volt ilyen, még egyszer az életben el nem érhető. Hacsak nem vetik alá agymosásnak az embert – magyarázta.

Úgy tervezte, hogy előbb elmegy sátorozni a Hargitára, legalább egy hónapig nem olvas semmit – nem is ír! –, majd egy székelyföldi kisvárosba költözik. Abban reménykedett, hogy az új környezetben – korábbi emlékeit lehetőleg feledve – akár új életet is kezdhet. Ekkortól szándékozott naplót vezetni, amibe friss élményeit rögzítette volna. Tervezte azt is, hogy újraolvas mindent, amit annak idején fontosnak vélt. Volt néhány kedvence, mint például József Attila, de szerette Adyt, Krúdyt, Babitsot, Kosztolányit, Szabó Lőrincet, Márait, az erdélyiek közül Tamásit, Nyirőt, Áprilyt, valamint Sütöt, Székely Jánost, Király Lászlót, Farkas Árpádot. És végül a legfrissebb élményét, Fodor Ákost, akinek életművére nemrég figyelt fel. Az örök kedvenc azonban Karácsony Benő maradt. Az általa megrajzolt művész, Felméri Kázmér

alakja nőtt leginkább a szívéhez, hagyta a legmélyebb nyomot benne. Leginkább az élethez való viszonyulását befolyásolta: undorodott a törtető könyöklésnek, a szemétdombon való „élelmes” kapirgálásnak még a gondolatától is.

Tabularázási kísérlete biztatóan indult – kezdeni szeretett, a folytatáshoz szükséges kitartás, állhatatosság viszont hiányzott belőle, elegendő volt néhány váratlan buktató, máris feladta –, elsőként a legfontosabbat, a családját sikerült meggyőznie. Felesége egyébként is mindenben kitartott mellette, a legreménytelenebb helyzetekben is szilárd támasza volt, fia saját lábára állva próbálta váltakozó sikerrel megtalálni a helyét az életben. Még az új környezet kiválasztása előtt szabadulni próbált élete fölöslegesnek ítélt kellékeitől, köztük könyvtárának darabjaitól. A selejtezés könnyű volt, a tulajdonképpeni csomagolás előtt már üresen állt a könyvespolc, csupán a felsorolt kötetek maradtak rajta. A legvégére nem maradt csupán a József Attila-összes. Nehéz szívvel ugyan, de végül a Karácsony-kötetektől is megvált.

A tabularázás után igyekezett nem ott folytatni, ahol éppen abbahagyta. A korábbiaktól teljesen eltérő pázmán próbálkozott megélhetését biztosítani. Mindez elkerülhetetlenül új kapcsolatokkal is járt, de amint azt kezdetben keserűen tapasztalta, a régiektől sem tudott végérvényesen szabadulni. Néhány fiatakorában megszakadt baráti kapcsolat felélesztésére is alkalma nyílt. Például annak az egykori osztálytársának örült a legjobban, aki már évtizedek óta ott élt a városban, és szülei halála után szinte teljesen elszakadt szülővárosától. Sorsa, rendre sikerült felépítenie új életének kereteit, egyre otthonosabban mozgott a városban is. Igaz, azt nem állí-

totta, hogy simán befogadták, a közös fiatalkori emlékek, a szocializációs élmények hiányában nem is tehetne volna. Ennek ellenére sokkal inkább otthon érezte magát új lakhelyén, mint egyre idegenebbé váló szülővárosában.

A székelyföldi kaland hirtelen ért véget. Munkája rákényszerítette régi kapcsolatrendszerének újraolajozását, közben rádöbbsent, minden előző életéhez kapcsolódó szálát nem vághat el, ezért az arra érdemesnek ítéltet újrabogozta. Alig öt esztendővel a tabularázás után képtelen volt visszautasítani a kedvező állásajánlatot, amely egy újabb kezdet lehetőségével is kecsegtetett, s visszaköltözött szülővárosába.

– S megint előlről – tette hozzá rövid hallgatás után, és sejtelmesen mosolygott hozzá.

LAPZÁRTA

Mindig kényesen igyekezett tartani magát a határidők-höz, pontosan leadni az anyagokat. Annak ellenére, hogy a nagyobb lélegzetvételi, hosszabb terjedelmű, megítélése szerint a legértékesebb újságírói műfajnak számító riportok esetében maga is hajlamos volt a pepecselésre, gyakran előfordult, hogy a már elkészült szöveget teljesen átszerkesztette, átírta.

– Ha a nagy elődök hajlandók voltak a műfaj iránti alázatra, akkor nekem, botcsinálta újságírónak sem dorgálhat egy kis többlet erőfeszítés – mondta mindig, ha szóba jött a téma. – Azt is tudom – tette hozzá minden egyes alkalommal –, hogy tálens nélkül minden szorgalom hiábavaló, a munka nem pótolja a tehetséget. Bár – ezt maga is meggyőződéssel állította – feltételezi.

Harmadfél évtizede dolgozott a nyomtatott sajtóban, rendre teljesítette a feladatokat, „szállított” pontosan, ha nem is mindig a szerkesztője által elvárt módon. E mozgásterhez, amihez bizony kemény munka árán jutott, nagyon ragaszkodott. Pályafutása legnagyobb eredményének tartotta, hogy néha kibújhatott a feladat alól, esetleg a maga sajátos módján értelmezett formában teljesíthette a rábízottakat. Ha elvértve megkérdezték, mindig kínosan vigyázott, nehogy médiát mondjon, írjon, mert azt, elektronikus és írott formájában egyaránt, alacsonyabb rendűnek tartotta a nyomtatottnál. – Verba volant, scripta manent – szakított félbe még csirájában minden esetleges vitát.

Most azonban teljesen tanácstalannak tűnt: egy gazdasági témájú jegyzetét az utolsó pillanatban dobatta ki a

főszerkesztő, mert úgymond laptulajdonosi érzékenységeket sérthet. – Ez senki érdekét nem szolgálja. A lap érdekeit különösen nem. Ebben, gondolom, mindannyian egyetértünk... – zárt le minden esetleges vitát a főnök. – Hogy ne maradj ki a lapszámból, írd valami egyebet, bármit, az adott terjedelemben – hangzott az ukáz. Ami ellen tulajdonképpen semmi kifogása nem lehetett, sőt örülhetett is, hogy hozzá fordul a kidobott cikkét pótló anyag megírásáért, s nem egy íróasztalfiókjában tartogatottal oldja meg a problémát.

Gondot pusztán az idő rövideége okozott: alig három órája maradt a lapzártáig. S mivel sem kész cikke, de még témája sem volt tartalékban, elég tanácstalanul kapcsolta be a számítógépét. Sorra vette a lehetséges megoldásokat: politikai témájú kommentárt, glosszát, pamfletet nem akart írni, bár ez lett volna a legkönnyebb, hisz a politikusok akarva-akaratlan nagylelkűen gondoskodtak a „nyersanyagról”; a társadalmi-gazdasági élet visszasságait ostromozni szintén nem volt kedve. A tárcaírás mellett döntött, első írásának címe: *Lapzárta*, amit aztán az évek során továbbiak követtek...

EZREDESEK

Nem készült újságírónak, egyáltalán semminek sem készült. Élte a 80-as évek szürke, nyomasztó mindennapjait, vágyak, álmok nem hajtották különösebben, nem úzték. Az önmegvalósítás hamis parancsa nem okozott álmatlan éjszakákat. Egyvalamit azért nagyon szeretett volna: ha megéri a Ceaușescu-rendszer bukását. Az évtized végére aztán ez is megadatott neki.

A focin kívül alig érdekelte valami, fiatalabb korában maga is kergette a labdát, nem is akárhogyan. Edzője szép karriert jósolt neki, de valahogy ez sem jött össze. Egyáltalán semmi sem. Tehetsége még lett volna, de hiányzott belőle a szükséges kitartás. Anélkül pedig lehetetlen egyről a kettőre jutni. Sok mindent megtapasztalhatott, különösen a labdarúgás világának visszasságait, gazemberségeit.

Az egykori vásárhelyi nagy csapat játékosállományát zömmel helyi és környékbeli magyar fiatalok alkották, alig volt köztük más vidékről származó. Igen nagy gondot jelentett a csapat vezetőinek, különösen a szakmai stábnak, hogy folyamatosan „egészségtelenek” az etnikai arányok. Ezen úgy próbáltak javítani, hogy – a hadsereghez tartozó klubról lévén szó – a nélkülözhetetlen magyar nemzetiségű focisták mellé sorkatonai szolgálatukat töltő román fiatalokat hoztak, velük töltötték fel a keretet, javítván ezáltal az etnikai arányokon. Mennyire komolyan vették a fentről jövő utasításokat, jól bizonyítja a tény, hogy az ifjúsági csapatok bajnoki mérkőzései előtt a klub vezetői – mindannyian katonatisztek – rendre el-

kérték a bírói íveket, s alaposan ellenőrizték: etnikai szempontból kiegyensúlyozott-e a csapat összeállítása.

Az akkori viszonyokat igen jól illusztráló történet, amelyet Ördögh Attila, az ASA egykori mestere osztott meg vele: Mureşan visszavonulása után a csapatnak gólerős középcsatásra volt szüksége; az edzők előbb Rozsnyaival, majd Gergellyel próbálkoztak, de az ezredesek megtiltották, hogy újabb magyar játékost igazoljanak. Aztán következett az újabb javaslat: Fanici, akit Maros-hévízről csábítottak Vásárhelyre, s akinek a neve is jól hangzott. Az igazán nagy meglepetés akkor érte őket, amikor kiderült: Fanici-ban nem Andreit, hanem Andrást tisztelhetik.

RÉZ SZERÉNA KARRIERJE

Réz Szeréna fiatalként tűnt fel a kisváros közéletében, amint elvégezte a színművészeti egyetemet, máris szerződést ajánlottak neki a nemrég alakult helyi társulatnál. Elfogadta, sőt örömmel kapott a lehetőségen, hisz mégis csak szülővárosa közönsége előtt bizonyíthatta tehetségét. A „szerepléssel” már fiatalon, középiskolásként barátságba került, gyakran kérték fel a tűrhetően szavaló lányt helyi rendezvényeken való fellépésre. Innen származtak sokrétű kapcsolatai is a közélettel, pontosabban annak helyi hangadóival.

Észrevétlenül jegyezte el magát a politikával, előbb csak „mint vendég” működött közre, később pedig már egyre inkább aktív szereplőként. Kezdetben úgy tűnt, csak amolyan tölteleként számítottak a dekoratív lányra, de amint kiismerte magát a belső viszonyok között, egyre inkább megjött az étvágya. Éhezett a sikerre. Hiúság és becsvágy is hajtotta. Amint rádöbbsent – bár nehezen fogadta el –, hogy a színházban nem sok babér teremhet számára, átnyergelt a politikára.

Karrierje szépen ívelt felfelé, alig telt el két esztendő, máris az egyik „érdekvédelmi és közképviselési” miniszter tanácsosaként építhette kapcsolatait a fővárosban. Aztán amint a „szövetség” kibukott a kormányzásból, neki is búcsút kellett mondania a minisztériumnak, s rövidesen egy vidéki színházi társulat direktori székében találta magát. Alig több mint harmincévesen. Ahol egykori, időközben rendezői képesítést szerzett egyetemi évfolyamtársával találkozott.

Bár korábban sem voltak közömbösek egymás iránt, ezúttal azonban viharos érzelmi és egyéb kapcsolat alakult ki közöttük. Ami nem maradhatott – már a közeg természetéből fakadóan sem – titokban. A szóbeszéd eljutott a feleség fülébe is, aki a város teljhatalmú polgármestereként bosszút forralt. Azonmód mozgósította nagy gonddal és körültekintéssel kiépített kapcsolatait, s a fiatal direktort elbocsátották a színháztól. Ezután a helyzete politikailag és egzisztenciálisan egyaránt megingott.

De Réz Szerénát kemény fából faragták, nem adta fel. Felismerte, szakmájában nem juthat messzire, egyébként is vakvágányra futtatták, ezért elhatározta, hogy átnyerget a politikára. – A focihoz és a politikához mindenki ért – jegyezte meg, amikor döntését erősen kételkedő barát-nője előtt indokolni próbálta. – Nincs más hátra, csak előre – mondta búcsúzóul a megdöbbszent hölgynek, s legbelül érezte, igen távolra kerültek egymástól.

Azóta minden lépését az érvényesülés célja vezérli, politikai és anyagi értelemben egyaránt. Nyomul keményen. Közben pedig az őt ért vélt vagy valós sérelmeket sem felejtí, s ha lehetősége adódik rá, keményen megbosszulja. Halad is szépen a választott úton: „érdekvédelmileg és közképviselőileg” már megkerülhetetlen, s amióta – kiterjedt kapcsolatrendszerének köszönhetően – több sikeres vállalkozásban is részes, anyagilag szintén gyarapodott.

Igaz, barátai vészesen fogynak, ellenségei meg folyamatosan gyűlnek...

MÉLY FÁJDALOMMAL...

A nyomdai legendárium szerint annak idején, ha a fejével nem is, de mindenképpen az állásával játszott az, akinek bármi aprócska köze lehetett egy-egy bakihoz, amely kedvezőtlen fényben tüntethette fel a párt főtitkárát. Például kínosan vigyáztak arra, nehogy olyan arckép kerüljön az újságba, amelyen csak egyetlen füle látszik a Kárpátok géniuszának. Józan paraszti ésszel érthetetlen volt Csaunak a félfüles fotó iránti irracionális gyűlölete. Hogy netán Szamár megyébe látogathatott volna, az már végképp elképzelhetetlen. Még a nyomdászok kedvéért sem.

Mindenesetre a nyomdai korrektorok, szolgálatos szerkesztők, tisztafejek fokozott éberséggel figyeltek ilyenkor. Vigyázó szemek, fülek követték minden lépésüket, még gondolataikat is. „Számon tarthatják, mit telefonoztam // s mikor, miért, kinek. // Aktákba írják, miről álmodoztam // s azt is, ki érti meg. // És nem sejthetem, mikor lesz elég ok // előkotorni azt a kartotékot, // mely jogom sérti meg.” – fogalmazta meg a költő azt, ami később be is következett.

Az 1989-es rendszerváltás után történt, hogy elhunyt a rossz hírű egykori szekus tiszt. Történetesen magyar volt a szerencsétlen, akit csak Bunkó Bélaként emlegettek a helyiek. S mivel a kor szokása szerint milicistától a szekusig mindenki jogi diplomát szerezhetett – valahogy úgy, ahogy manapság a doktori címekhez jutnak a politikusok –, a fordulat után közülük sokan átnyergeltek az ügyvédi pályára, s még ki tudja, mire. Bunkó Béla már koránál fogva sem tehetette ezt. Arról, hogy lediplomázott,

feleségén és szűk családi körén kívül, talán senki sem tudott. Őrizgette oklevelét, csak úgy önmagának, amolyan egyszer még jó lesz valamire alapon.

„Mély fájdalommal tudatjuk, hogy a drága jó férj, stb., stb., Bunkó Béla fogász, életének stb., stb., örökre megpihent stb., stb.” – jelent meg halálhíre a helyi lapban. A nyomda ördöge holtában is csúnyán megtréfálta Bunkó Bélát. Akik ismerték, kaján vigyorral nyugtázták az esetet. Napokig szóbeszéd tárgya volt az elírás – jogász helyett fogász –, voltak, akik pusztá véletlennek tekintették, de olyanok is, akik tudni vélték, a nyomdászok közül valaki ily módon torolta meg az elhunyt bunkóságait.

A sors szeszélyes, a sors kiszámíthatatlan, nem tudni, mikor áll bosszút az emberen – vont le a megfellebbezhetetlennek vélt következtetést.

NAPLÓ

A naplóírás szándéka már régóta foglalkoztatta. Azt képzelte, valamiféle fordulópontot jelenthet majd életében. Úgy számította, vagy egy számára meghatározó eseménynek kell kiváltania a konkrét cselekvést, azaz a naplóírást, vagy ama nap, amikor belefog, az lesz majd a fordulópont. Mindenképpen valamiféle cezúrának képzelte, szánta külső történetekben eseménytelen életében. Első mondatát jó előre lejegyezte, így szólt: „Hátralevő életem ma kezdem el”. Nem volt túl eredeti, de találónak érezte, ezért mindenképpen így akarta indítani a feljegyzéseit.

Az utóbbi években, sőt évtizedben folyton erre készült. Tervezte, hogy ekkor és ekkor vág bele. Egyszer születésnapját, másszor valamely ünnepet, megint másszor valamely újévet jelölte meg a kezdés időpontjául. Néhányszor bele is vágott, mindahányszor a korábban említett mondattal. Mondom: az elszántság megvolt benne – kezdeni mindig tudott, újrakezdeni egyenesen imádott, az első lépések mindig sikerültek –, a kitartás hiányzott. Mert a naplóírás – minden ellenkező hiedelem ellenére – kemény munka.

Sokszor elképzelte, öreg korában miként lapozza fel naplóját, s miként somolyog majd a feljegyzésre érdemesnek tartott történeteken, az emberi esendőség olykor megható, olykor nevetséges vagy bosszantó példáin. Úgy gondolta, a hozzá hasonló, mindenféle hatalom, befolyás, viszonylagos hírnév nélküli szürke kisember számára a napló – a külső és belső történetek feljegyzése, megörökítése – a legkézenfekvőbb fegyver lehet a hétköznapok

küzdelseiben. – Beírlak a naplómbe – jegyezte meg mindig, csak úgy önmaga vigasztalásaként, ahányszor alulmaradt – rendre ő húzta a rövidebbet! – az ellenséges világgal vagy valamely embertársával szemben.

Gyakran úgy gondolt naplójára, mintha már évtizedek óta vezette volna, mintha mindig kézügyben lenne, mint ha bármikor támaszkodhatna rá. Ezért egyre sürgetőbbnek érezte, hogy belevágjon – ki tudja, hányadszorra.

Ezek a gondolatok foglalkoztatták akkor is, amikor kerékpárjával bepedálozott a körforgalomba, s amikor balról hirtelen hatalmas lökést érzett. A csattanást még tisztán hallotta, mintha csontok is roppantak volna, s tollából forró tinta öntötte el a tenyerét. Nehezen még sikerült a noteszára illesztenie az írószerszámot, de kezében, ujjaiiban nem volt elég erő ahhoz, hogy leírja, amit pedig nagyon vágyott: hátralevő életem ma kezdem el...

VÁRDI LÁZÁR ISKOLÁI

Az újdondász olyan ember, aki semmihez sem ért, de képes elhíttetni, hogy mégis – mondta mindig, amikor újságírósága szóba került. Botcsinálta hírlapírónak tartotta magát, tudta: ha nincs az 1989-es rendszerváltás utáni időszak médiabummja, a hirtelen támadt újságíró-hiány, talán soha nem kerül a sajtóba. Igaz, a rendszerváltás előtt ennél alantasabb munkát elképzelni sem tudott. Megvetette a pártirányítás alatt működő sajtóban dolgozó médiamunkásokat, olcsó propagandistáknak tartotta őket. Ebből következően még lehetőségként sem fordult meg fejében, hogy esetleg újságíró lehetne. Tudta, sem felkészültsége, sem kapcsolatai alapján nem lehetett volna esélye erre.

„Önérzetes ember nem tűri, hogy felesleges dolgokkal tömjék a fejét” – idézte egyik kedvenc íróját, Vári Attilát mindannyiszor, amikor valaki az írást érdeklődött, miért is nem folytatta a tanulmányait. Akkoriban, a nyolcvanas években, semmi sem foglalkoztatta kevésbé, mint az egyetemi tanulmányok. Nyílt szemmel járt-kelt az életben, ismerte a társadalmi viszonyokat, nem kért semmiből, aminek köze volt az akkori rendszerhez. Sokáig abban a hitben ringatta magát, hogy a túlélés egyetlen járható útja, ha megpróbál kilépni a társadalomból. Úgy gondolta, ha ő nem kér semmit a „sokoldalúan fejlettől”, akkor cserébe az is békén hagyja. Hát nem hagyta. Efelől először akkor győződhetett meg, amikor a nyolcvanas évek elején a Szent Anna-tóról – sok társával együtt – begyűjtötték a Szeku emberei.

Arra, hogy mégiscsak hiányzik az a biztos fundámentum, amit a rendszeres tanulás, a komoly műveltség biztosíthatott volna, csak később, újságíróként döbbsent rá. Olvasott továbbra is válogatás nélkül mindent, amit a véletlen a kezébe sodort. Tudatában volt félműveltségének, s próbálta kerülni az ebből adódó esetleges kényelmetlen helyzeteket. Nem baj, ha az ember korlátolt, csak ismerje a korlátait – vigasztalta magát, s nem szégyellte bevallani: irigyli a gondolat megfogalmazóját.

Újságíróként leginkább a gerinccségére volt büszke, barátot és ellenséget egyaránt szerzett általa. A szavakat is tűrhetően rakta egymás mellé. Ha igaz az Osvát Ernő-i állítás, miszerint tehetséges az, aki többet tud, mint amennyit tanult, akkor kétségtelenül tehetségesnek bizonyult.

A KOCKÁS FÜZET

Fischer Ferenc valójában nem is vízügyi felügyelő volt, hanem csak amolyan laboránsféle. Meghatározott helyekről naponta begyűjtötte a vízmintákat, majd megállapította azok szennyezettségi fokát. A többi már másra tartozott, ezzel ő befejezte. Másnap kezdte előlről. Feladatának elvégzése nem kötötte le teljesen, bőven maradt ideje folyóparti csatangolásra, csendes szemlélődésre. Gondolatai ilyenkor szabadon, béklyók nélkül száguldoztak. A horgászokat, mint általában az embereket, ha tehetne, gondosan kerülte: megbízhatatlan szószátyároknak tartotta.

Korábban egy székelgyöldi kisváros valaha élvonalbelinek tartott színházának volt az irodalmi titkára. A politikai rendszerváltást követően csömörlött meg addigi életétől. Párhuzamosan a nagy színészgeneráció kiöregedésével, eltűnésével. Hirtelen elhatározással lépett, sőt, akár azt is mondhatnám: kilépett korábbi életéből. Földrajzilag is teljesen új környezetben kezdte újra. A váltás szándéka régóta érlelődött benne. Pontosabban azóta, hogy rádöbbsent: nincs kedve megjátszania magát, az érdeklődő figurát alakítania. Különösen abban a környezetben, amelyben élt. A színészeket – tisztelet a ritka kivételnek – nem sokra becsülte, többségüket intellektuálisan gyengén eleresztett, erkölcsileg kétes, tehetségtelen csepűragóknak tartotta.

Amióta elhatározta, hogy a józanabb gondolkodásúak által szűkségszerűnek tartott képmutatást – a kegyes hazugságot is – feladva mindenkinek kendőzetlenül szemébe mondja véleményét, igencsak megritkult körülette

a légkör. – Hazudni márpedig akkor sem szabad – mondta ki konklúzióként, ahányszor valaki, egykori barát vagy ismerős sértődötten szemére hányta goromba viselkedését és szakított vele. Fokozatosan morzsolódtak le barátai, ismerősei, közülük többen sietős léptekkel tértek ki előle, valósággal kerülték. Egyedül maradt. Kezdetben még bosszankodott emiatt, később már fel sem vette. Korábban el-eljárt könyvbemutatókra, tárlatnyitókra, néha baráti poharazgatásokra; aztán már nem kereste senki társaságát. Igaz, más sem az övét. Lassan megfeledkeztek róla.

Halálának hírért nagy későn a postás hozta. Nem maradt utána más, mint az egykori házigazdája által ismeretlennek mondott nyelven teleírt vastag kockás füzet. Amit a jóember el is küldött a teátrum címére. Kiderült: a rendszerváltás éveiről szóló kulcsregény kézírata. Nyomtatásban azóta sem jelent meg, feltételezhetően nem kimondottan azért, mintha minden különösebb irodalmi értéket nélkülözne.

HITBÉLI DOLGOKRÓL

Életkora előrehaladtával egyre inkább szükségét érezte, hogy rendezze viszonyát Istennel, s talán az egyházzal is. De az utóbbiban nem volt egészen biztos. Vallásos embernek tartotta magát, hitt Istenben, a mindent eligazító egyetemes akaratban, de az intézményesült, többnyire közvetítői hálózatként működő egyházzal valahogy nem tudott azonosulni. A templomot meg, ha lehet, nem mint ördög a tömjénfüstöt, de kerülte. Ha netán magyarázkodásra szorult emiatt, azzal hárított, hogy úgy van a templommal, mint a koncertteremmel: szereti ugyan a zenét, de zavarja, ha érdektelen, unatkozó, helyükön fészkelődő emberek veszik körül, mert nem tudja zavar-talanul átadni magát a műélvezetnek.

Konzervatív, nemzeti érzelmű emberként meggyőződéssel vallotta: pedagógustól, orvostól, paptól – közössége lelki, erkölcsi és szellemi vonásainak meghatározóitól – sokkal több elvárható, mint az átlagembertől. Különösen egy nemzeti kisebbség esetében. A politikusoktól nem várt sokat, egy ideje inkább semmit, bár azt készséggel elismerte, nem volt ez mindig így. Valamikor még úgy gondolta, egy kisebbségi politikus, sajátos helyzetéből fakadóan más, több, mint a kizárólag a hatalom bűvkörében élő, mozgó többségi társa. Hitte: az etnikai kisebbséghez tartozó politikust a közösségi szolgálat motiválja elsősorban, valamiféle erkölcsi felsőbbrendűség. Ha másnak nem, neki tudnia kell, hogy a többségi demokrácia körülményei között soha nem juthat hatalomra, s ha mégis, az csak a konjunktúrának, illetve a nem mindig elvszerű politikai alkuknak köszönhető.

Az ezredforduló utáni első évtized derekán, sokakhoz hasonlóan, maga is vidékre költözött, nem messze, csupán a város közvetlen szomszédságába. A település lakosságának összetétele az utóbbi évtized alatt igencsak megváltozott, jelentős részét tették ki a városból kiköltözött „gyüttmentek”. Sikerült viszonylag gyorsan beilleszkednie a közösség életébe, különösen az idős lelkésszel talált a szó, akit már régen ismert a városból, ahol évtizedekig szolgált, s ahol aktív szerepet vállalt a közművelődési élet szervezésében. Az 1989-es változások után, már nyugdíjasként egyike volt a hivatalos politikai képviselő leghangosabb bírálóinak. Amiért igen nagyra becsülte, követendő erkölcsi példának tartotta. Ezért hatalmas csalódásként érte, amikor a Szeku irattárát vizsgáló illetékes bizottság évi jelentésében együttműködőként említették a nevét.

Csalódása óriási volt. Úgy érezte, eltört benne valami, kételkedni kezdett önmagában is, de leginkább emberismeretében. S úgy általában az emberekben. Nehezen tette túl magát a történeten, különösen az fájt, hogy a lelkész rövidesen távozott az élők sorából, anélkül, hogy nyilvánosan reagált volna az egészre. Mit is mondhatott volna?

Azóta, ha lehet, még fokozottabban kerüli a templomot, a templomot s a papokat. „Istennel jól megvagyok, csupán a földi személyzet okoz némi gondot” – jut eszébe az idézet gyakran, de a szerzőre már nem emlékszik.

A MINISZTER LÁTOGATÁSA

Egy miniszteri látogatás bizony nem semmi, vidéki oktatási intézmény életében aztán végképp nem. Ilyen rendkívülinek nevezhető esemény rendszerint lázba hozza a vendéglátókat, ha pedig az oktatás szolgáját külföldi vendégek is elkísérik útjára, akkor hatványozott az izgalom.

Az eset valamikor a hetvenes évek közepe táján történt. A város egyik legjobb középiskolájába várták az akkori oktatási minisztert, aki egy amerikai pedagóguscsoportot kalauzolt az ország néhány hasonló intézményébe. – Képzeltetik, mekkora volt a készülődés – mesélte –, napokkal előtte az iskolaigazgató, az aligazgató és a párttitkár kíséretében körbejárta az osztályokat, ellenőrizte a fiúk hajviseletét. Akinek túl hosszúnak találta a sörényét, azt borbélyhoz küldte, a lányok ruhájának hossza sem került el figyelmét, nem lehetett térd fölött két ujjnál rövidebb, megfenyegette a tanulókat, hogy azon a bizonyos napon senki ne próbáljon hiányos egyenruhában az iskolába merészkedni. A fiúk ne feledjék a nyakkendőt, a lányok a hajpántot, s mindkét nembéliek a karszámot – adta ki az ukázt a direktor.

Osztályukban éppen a fizika órát zavarták meg a főnökök, mesélte. A tantárgyat a tanulók körében népszerű T. A. tanította, aki szokásához híven, fel-alá sétált az osztályban, míg egy adott pillanatban, ártatlan mosollyal az arcán, a következő kérdéssel fordult a párttitkárhoz: valóban kötelező a középiskolában a nyakkendő viselése? Az igen válasza végignézett magán – világoskék kötött inget viselt, amihez nehezen illett volna a nyakkendő, fölötte fordítottbőr-zakót. Öltözete nem hasonlí-

tott ahhoz, amit az akkori tanárok viseltek. Valahogy egész lénye kilógott a levitézlett pártaktivistákból, kicsapott tanfelügyelőkől, törtető senkiből összeállt tanári karból. Erősen nonkonformistának tűnt akkoriban, pedig csak emberi volt. Kedvelték is ezért a tanítványai.

Aztán sor került a látogatásra is. Előzőleg az említett iskolai vezetők újra körbejárták az osztályokat, elmondták: tudják, hogy sokan túrhetően beszélnek angolul, de ha a külföldi vendégek közül valaki kérdéssel fordulna hozzájuk, feleljenek csak nyugodtan románul, hisz könnyen előfordul, hogy az izgalom miatt nem találják majd a megfelelő szavakat, egyébként tolmács is lesz a vendégek kíséretében. „Hadd dolgozzon meg a pénzéért” – próbálta könnyedre venni a figurát az iskolaigazgató.

Hogy mit s mennyit tolmácsolt az illető, nem tudni, de tény: a vendégek megérkezése előtt lezárták a főlépcsőre vezető összes folyosó ajtaját, hogy az eléjük vezetetteken kívül senki mással ne találkozhasanak.

EGY CSÉSZE KÁVÉT!

Énekes Gergő egyike volt azoknak a fiatal székely legényeknek, akik a második világháborút követő években vetődtek a városba. Háromszéken látta meg a napvilágot, inkább kulákfióknak – szinte kakukkfiókát írtam – illet volna be, de valahogy szerencséje volt, az új rendszer nem zaklatta a kelleténél többet.

Szerencsésnek mondhatta magát, egészséges származású tanítónőt vett feleségül, aki mellett biztonságban érezte magát. Legalábbis a rendszer éber őreitől, mert egyébként az asszonyka igen csípős nyelvvél volt megverve. Nem hagyott az szó nélkül semmit, főleg férje viselt dolgait kommentálta, szapulta nagy elszántsággal, mondhatnám protestáló hevülettel. Nem is tehetette más-ként, hisz református tanítóképzőben nevelkedett.

Az ott tanult szigor, igényesség, lelkiismeretesség, sőt kitartás szerint nevelte három lánygyerekét. Apjuknak nem sok lehetőséget hagyott arra, hogy esetleg kiélje pedagógiai hajlamait. Amik teljességgel hiányoztak belőle. Nem ő nevelt, őt nevelték – próbálták gyakran móresre tanítani. A legfőbb kifogás irányában – főleg az asszony részéről – az volt, hogy nem eléggé talpraesett. Inkább ennek az ellenkezője: tutyimutyi. Hogy mindenki kibabrál vele. Pedig, ha jól összeszámolja, alig néhány-szor fordult elő vele hasonló.

A feleségét gyakran hagyta, higgye azt, sikerült túljárnia az eszén. Na, azért lényeges dolgokban próbált nem engedni. Egyébként igen. Hadd teljen a kedve!

Egyetlen gyengesége: a feketekávé volt. Szerette minden formában: törökösen is, de presszóban főzve a leg-

inkább. Nem szürcsölgette, itta, nem: védte. Az asszony féltő figyelmeztetése, rimánkodása, fenyegetése ellenére. Aztán egy ilyen szóváltást követően bekövetkezett a bal-eset: felállt a gáztűzhely melletti kanapéra – a cserepes virágot kellett volna megöntöznie –, és onnan leszédült. Esés közben inge lángra lobbant, teljes hátáról leégett a bőr. Megperzselődött valósággal.

Hetekig feküdt hasmánt a kórházi ágyon. Látogatóba érkező feleségétől elsőként egy csésze jó erős feketekávét kért.

FÉSZBUKK

Sokáig sikerült ellenállnia a legújabb örület csábításának. Nem esett nehezére, hisz ösztönösen tartózkodott mindenféle divathóborttól. A közösségi oldalakon folyó fel-színes diskurzust, felelőtlen okoskodást, fölösleges szó-szaporítást, amíg tehetette, kerülte. Bár sokszor kedve lett volna, a tudatosság látszatát keltve, jól hangzó elmélettel megindokolni, miért nem nyitott maga is facebook-oldalt, mégsem tette.

Nem kenyere a képmutatás, különösen, ha erőfeszítést is igényel a részéről. Egyetlen esetben viselkedett úgy, hogy az – szerinte mindenképp – kimerítette a képmuta-tás ismérvét: úgy terjedt el, azért rúgták ki a helyi napi-laptól, mert az európeér szerepben tetszelgő helyi politi-kus zokon vette, sőt perrel is megfenyegette, amiért egyik publicisztikájában bírálni merészelte. Végül – így a váro-si legenda – a sérelmezett meglegedett annyival, hogy rávette a lap tulajdonosát, rúgja ki. Nos, bár soha nem állította, de nem is cáfolta, hogy így történt.

Újságíróként igen tartózkodóan viselkedett, a látszatát is igyekezett kerülni annak, hogy interjú- vagy riport-alanyaival bizalmas viszonyban lenne. A politikusoktól őrizkedett a leginkább. Magányos farkasnak számított a sajtóprérin, amolyan öntörvényű figurának. Tartottak is tőle a politikai és közélet különböző rendű és rangú szereplői. Amint megnyitotta facebook-oldalát, hirtelen megváltozott minden. Az új munkahelye miatt volt szűk-sége az arckönyvre, ti. a hírportálnál önálló blogteret biz-tosítottak neki, amelynek megvolt a facebook-változata

is, és mindkettőre őneki magának kellett feltöltenie friss szövegeit.

Kezdetben maga kérte az általa gondosan kiválasztottakat, hogy fogadják el „barátságát”, majd elkerülhetetlen módon beindult a gépezet, egymás után jöttek a felkérések. „Barátainak” száma napok alatt duzzadt százra, ettől kezdve aztán nem volt megállás: már nem csak pályatársak, régi és újabb cimborák, hanem számára ismeretlen figurák – köztük természetesen politikusok is – bejelentkeztek ismerőseinek egyre szélesedő virtuális körébe.

Mivel rohamléptekkel közeledtek a választások, már hevében zajlott az előkampány, úgy érezte, a sok politikus „barát” csak kolonc lehet, csak gátolhatja véleményének kimondásában. Ezért úgy döntött, előzetes értesítés után, törli őket ismerősei közül. Fészbukkilag legalábbis. Voltak, akik megértően viszonyultak lépéséhez, de a legtöbben sértődötten vették tudomásul.

Néhány nyugtalan, feszült nap után – álmatlan éjszakákat azért nem okozott neki az eset –, végül úgy döntött: végképp törli arckép-oldalát.

BARÁTOM, NAGY LAJOS

Amint leírta aznapi tárcájának címét: Barátom, Nagy Lajos, máris halkán hozzátette: ha egyáltalán elfogadna engem, kései utódját barátjának, akármijének. Aztán hátradőlt, sőt, hanyatt feküdt kanapéján, hasán pihentetve laptopját. S miközben, mint gyermekkorában a csikarást oldó meleg fedőt, hasán érezte a kellemes melegséget, mély álomba merült.

Nagy Lajost látta maga előtt, a tagbaszakadt, erős férfit, akiről a Lázadó emberben olvasott. Csodálta akaraterejéért, ahogyan sziklaszilárdan állta ifjúi éveinek megpróbáltatásait, szenvedéseit. Az igazságtalanságok gyors, ösztönös felismeréséért, indulatos szóvátételéért. De nem ezekért szerette, hanem a Képtelen természetrajz játékos, ötletdús szellemi sziporkáiért. Hej, ha én ilyeneket tudnék írni – gondolta nem egyszer, aztán lemondóan legyintett.

Álmában a Barátom, a publicista című írás jutott eszébe, azt próbálta felidézni, nem sok sikerrel. Sokszor járt így, legtöbbször Karácsony Benő Napos oldalának kezdő sorait próbálta előcsalogatni emlékezete bugyraiból, egyre kevesebb sikerrel. Valaha hosszú mondatokat is képes volt idézni kedvenc írójától. Máskor meg Tamással próbálkozott: „Énlaka felett, a Firtos lova hátán lehajtott fejjel elaludt a Gondviselés...” Itt aztán elakadt. Nagy Lajossal eddig sem jutott...

Ezért, amint felébredt, nyomban előkerítette az említett írást. Amelyben arról értekezik a szerző, hogy az ember mást gondol, mint amit érez. És mást mond, mint amit gondol. Ebből azonban nem támad nagy galiba,

mert mindez általában csak arra tartozik, aki mondja, meg akinek mondják. Igen ám, de az írás esetében már másként állnak a dolgok. Merthogy az, a szóval ellentétben, mely elszáll, bizony megmarad.

„Kikerülhetetlen kényszerhelyzet: számot vetni a lappal, ahová szánja az ember az írását, annak szerkesztőjével, irányával, szokásaival; olvasóival, azok befogadó és elviselő képességével, a közviszonyokkal, politikával, tilalmakkal, rendőrrel, ügyésszel, bíróval; de meg egyes emberekkel, már hogy mit szólnak most már ehhez vagy ahhoz a magyarok, a németek, a zsidók, a protestánsok, a nők, a gazdagok, a koldusok, a fasiszták, a humanisták, a háziurak, az illedelmesek, a nyelvtisztogatók, a vadászok, a kövérek és az állatvédők” – írja Nagy Lajos.

Ember legyen a talpán, aki minderre tekintettel tud lenni, s közben nem téveszti el a helyes utat.

KATONATÖRTÉNET

A kiteljesedőben lévő román nacionálkommunista diktatúra éveiben, az egyszerűség kedvéért: nonkonformista fiatalok valósággal versengtek egymással abban, kinek milyen agyafúrt módszerrel sikerül kibújni a sorkatonai szolgálat alól. Akinek „elvtársi” kapcsolatai megengedték, egyszerűen felmenttette magát. A többség azonban trükközésre kényszerült, megpróbálta egészségi okokból kifolyólag fegyveres szolgálatra alkalmatlannak nyilváníttatni magát. Ehhez azonban szimulálni kellett. Hajmeresztő történetek keringtek a kocsmaasztalok körül arról, kinek milyen módon sikerült bizonyítania testi vagy lelki alkalmatlanságát.

Várdi a hadsereg sportegyesületének focistájaként kivételezett helyzetben volt: a „szolgálat” alatt is folytathatta volna pályafutását. Ennek ellenére lúdbőrödzött a háta még az egyenruha gondolatától is. Egyébként is, lázadó fiatalként nehezen viselte a kötöttségeket, különösen a kommunista tekintélyvel alapuló rendszer társadalmi viszonyai borították ki. Igen, azokban az időkben a legtöbb, amiben reménykedhetett, hogy esetleg követheti a tanácsot – gondolkodj, ahogyan akarsz, cselekedj, ahogyan kell –, s mint mindenki abban az időben, a túlélésre rendezkedik be. „Életkorom, neveltetésem, tapasztalataim és hajlamaim – számos kortársamhoz hasonlóan – nem erre predesztináltak” – jegyezte meg, ha néha-néha elmesélte a történetet.

Miután apja nyíltan visszautasította közreműködését, mondván: az én fiam nem lehet sárga cédulás, kizárólag saját leleményességére számíthatott. Előre eltervezte, mit

s hogyan fog tenni, ha eljön a cselekvés ideje. Tudta, esélyei jóval nagyobbak, ha még a katonai eskütétel előttre időzíti az akciót. Így is történt: egy márciusi estén kincstári pizsamában átlendült a kaszárnya kerítésén és fesztelenül sétálgatni kezdett fel-alá az utcán, arra számítván, csak megakad valakinek a szeme rajta, de a kutya sem figyelt rá. Bő félóra után, a tavaszi friss levegőn jól átfázva úgy döntött, feladja, s megpróbált, ahol kimászott, visszamászni a kerítésen. Váratlanul érte, amikor az őrség tagjai fegyvert fogtak rá. Ami azután következett, ahhoz foghatót csak filmekben látni: hangos ordibálás közepette beterettek a szolgálatos tiszthez, közben riadóztatták, akiket kellett. Megpróbáltak ezt-azt kiszedni belőle, de ő mereven átnézett az előtte állókon, s hallgatott, mint a sír. Tudta – előre felkészült rá –, hogy ez az egyetlen esélye. A felfordulás, amit okozott, nem tartott sokáig, a katonaorvos megjelenése vetett véget, az a pszichiátriára küldte. Az erdő alatt az ügyeletes orvos nem sokat teketóriázott, meghallgatta az egyenruhás kísérő jelentését, s elrendelte a beteg befektetését.

Ami azután történt, már sima ügynek számított. Az ismert pszichiáter egyből átlátta a helyzetet –, meg is kérdezte másnap, mit szeretne: visszamenni a kaszárnyába, vagy haza? –, s miután jelezte, hogy vissza semmiképp, megnyugtatta: két hét után hazaengedi. Így is történt, alig három hétig tartó „katonáskodás” után leszerelt. Végleg.

– A hülyeség katonadolog, de nem mindenkinek múlik el – jegyzi meg kétértelműen somolyogva, ha néha szóba kerül az eset.

A KÉNYSZERŰ BOZGOR

– Nem hiszem, hogy elképzelhető megalázóbb élmény, mint amiben ama bizonyos 2004. december 5-ei referendum másnapján volt részem – jelentett ki múltba révedő tekintettel a szerkesztőség melletti Kábelkocsmá sarokasztalánál, ahova budapesti sajtós barátjával ült le egy pohár borra.

A kollektív emlékezet – különösen a politikai és közélet eseményeit illetően – igencsak rövid, sőt módfelett szelektíven működik, ezért talán nem árt felidézni a történeteket. Az említett napon tartották Magyarországon a kórházprivatizációról és a magyar állampolgárság kiterjesztéséről szóló népszavazást. A voksolást – jó demokratikus szokás szerint – kemény kampány előzte meg. A nemzeti oldal a könnyített honosítás mellett, a balliberális pedig ellene foglalt állást. A nemzeti oldal a trianoni szétszakítottság utáni nemzetegyesítés eszközeként emlegette a magyar állampolgárság kiterjesztésének könnyített lehetőségét, a liberál baloldal pedig huszonhárom millió román munkavállaló megjelenésével, a szociális és egyéb ellátási rendszerek összeomlásával riogatta a jámbor szavazópolgárokat. Az eredmény közismert: a szavazatra jogosultak kétharmada távol maradt az urnáktól, tehát a referendum eredménytelen lett. A mintegy 8 millió szavazati joggal rendelkező polgár közül alig 3 millió tartotta fontosnak részt venni a döntésben, közülük csupán 1,5 millió ember számára jelentett valamit a nemzeti összetartozás, a Kárpát-medencei magyarság sorsa. Fekete Gyula író így emlékezett meg erről: „2004-ben nyolcvankét százalék tagadta meg nehe-

zebb sorsú, idegen önkénynek kiszolgáltatott testvéreit. Igen, mert féltette életszínvonalát – mentegették néme-lyek ezt a lealjasodást, holott épp ezzel a mentegetéssel adták bizonyosságát: anyagi kockázatra hivatkozva tagadni meg nehezebb sorsú testvéreinket: maga a lealjasodás feneke.”

Erdélyben elkeseredést, helyenként erős indulatokat váltott ki az „eset”, ami felért egy második, mondhatni lelki Trianonnal. – Hogyan éltem meg a tragédiát egy olyan városban – frontvárosban! –, ahol a helyi magyarságnak naponta kell szembesülnie az államilag irányított etnikai homogenizációs törekvések, a román kizárólagosság, felsőbbrendűség megnyilvánulásaival? – tette fel a szónokinak szánt kérdést. – Úgy éreztem: elárultak, becsaptak, kitesztáltak, megaláztak – folytatta. – És tették ezt azok, akikre addig büszke voltam, akikre felnéztem, akik közé tartozónak hittem, tudtam magam.

– És még valami: a referendum másnapján a román sajtós, akivel az utcán összefutottam, együttérzően, szinte sajnálkozva állapította meg: „Most már valóban bozgorrá váltál.” Bevallom: ilyen maró szégyent, tehetetlenséggel vegyes dühöt azóta sem éreztem – zárta gondolatait.

KIRÁLYOK KÖNYVE

– Vásárhelyiként néhány ismert és ismeretlen Király közelségében teltek napjaim, akiknek példája kisebb-nagyobb mértékben ugyan, de tagadhatatlanul befolyásolta életem alakulását – indította az aznapi beszélgetést a Kábelkocsmá asztala mellett.

A legismertebb közülük Király Károly, akinek neve ismerősen cseng a közelmúlt történéseit valamelyest ismerők számára. A leggerincesebb erdélyi politikusunk, amint választania kellett a román nacionál-kommunista pártérdekek és az erdélyi magyarság szolgálata között, habozás nélkül népe mellé állt. Az 1989-es politikai rendszerváltás után jutott karrierje csúcsára, a Nemzeti Megmentési Front országos tanácsának alelnökeként, Iliescu mögött Románia második számú vezetője volt. 1990-ben az RMDSZ háromszéki szenátorának választották. Az akkoriban elfogadott alkotmányt, annak kisebbségellenes passzusa miatt, amely Romániát nemzetállamként határozza meg, Király Károly – a törvényhozás 514 tagja közül egyedülként! – nem volt hajlandó megszavazni, ezért 1991. december 12-én megfosztották mandátumától. Húga, Ibolya akkor volt Várdi osztályfőnöke, amikor a hetvenes évek közepe táján a legmagasabb fordulatra váltott a rettegett szeku elnyomó, megtorló gépezete. Nem volt könnyű – hogy mennyire nem, azt csak ők tudják –, de állták a csapásokat...

Király László életműve önmagáért beszél, a legnagyobb költőink közé tartozik. A második Forrás-nemzedék tagjai közül ő az egyedüli – Magyar Lajos törvényhozóként, publicistaként, Farkas Árpád közéleti lapot

szerkesztve, Molnos Lajos, Czegő Zoltán önkormányzati képviselőként, illetve közíróként vette, veszi ki részét a napi politizálásból –, aki az 1989-es fordulat után is távol maradt a politikától. Annak ellenére, hogy versei bizonyossága szerint közéleti érdeklődése igen élénk. Nem tudni, miért döntött így, de el kell ismernünk: helyesen tette.

És végül néhány szót egy ismeretlen Királyról, aki annak idején, amikor a hetvenes évek végén angyalbőrbe öltöztették, s katonáék – elhárítóilag – rákérdeztek, rokona-e Király Károly, ő – csak úgy, a buli kedvéért, s mert apját valóban Károlynak hívták, sőt egyidős is volt vele – azt felelte, hogy igen: az apja. Huncut mosoly ült arcára, amint azt ecsetelgette, hogy szó bennszakadt, hang fennakadt az egyenruhásokban, akik sokáig köpni, nyelni nem tudtak a meglepetéstől. Napokig eltartott, amíg rájöttek: bolondját járatta velük. Egyébként ő volt az, aki – amiért egy házkutatáskor elkobozták tőle a Köpeczi Béla szerkesztette háromkötetes Erdély történetét – beperelte a Szekut. Igaz, tárgyalásra – objektív okok, azaz rendszerváltozás miatt – már nem került sor. Az elkobzott Erdély történetének viszont végleg nyoma veszett.

MENEKÜLÉS A ZÖLDHATÁRON

Ezúttal sem kísérte be feleségét a zöldségpiac asztalsorai közé, inkább megállt a bejáratnál, ahonnan könnyen szemmel követhette az asszonyt, amint türelmesen végigmustrálja az eladásra kínált portékát, s amikor úgy ítélte meg, már nehezebben boldogul a csomaggal, csak akkor caplatott be a sűrűbe, és vette magához a degeszre tömött neccet. Egy alkalommal – vasárnapon –, amikor nagy volt a tolongás az asztalok, árusok körül, hirtelen ordibálásra kapta fel fejét: – Van képed az emberek között mutatkozni? – szegezte a kérdést egy idősebb, viszonylag jól öltözött öregúr egy hasonló korú melegítő, zsokésapkás alaknak. – Mocskos szekusok, hát lehet, hogy Iliescu és a hozzá hasonlóak nem bántanak, de én nem tudok felejtetni! Sem felejtetni, sem megbocsátani nektek, gazemberek! – kiabálta torkaszakadtából a láthatóan feldúlt férfi a szekusnak nevezett öreg felé. Aki megpróbált elvegyülni a tömegben.

Eszébe jutott filmbe kívánczó kalandja – könnyen végzetesnek is bizonyulhatott volna –, amelynek 1989 novemberében volt részese, szenvedő alanya. A régebiek még tudják, akkoriban már mindenki – na jó, majd nem mindenki – menekült, amerre látott... Többnyire a zöldhatáron át. Útlevelet szigorúan csak a bizalmi emberek kaphattak, azt is kétévenként. Jól kiépített hálózatok foglalkoztak az embercsempészettel. Aki nagyon akarta, megtalálhatta a módját, hogyan kerüljön kapcsolatba velük. Neki is sikerült. A terv szerint éjszaka indultak egy ütött-kopott Dacia személygépkocsival, amelynek rendszámabláját valahol Szilágy megyében kellett volna

kicszerélniük: az MS-sel kezdődőről az SM-el kezdődőre. Mielőtt erre sor kerülhetett volna, az autó megcsúszott egy olajfolton, s az árokban landolt. Volt ott sírás-rívás, végtagok törése, koponyák roppanása, de legfőképpen kétségbeesés. A mentők után, megérkeztek a milicisták is, akik igen meglepődtek, amikor felfedezték az árokban fehérlő, cserére előkészített hamis rendszámtáblát. Lebuktak.

Néhány nap után mindannyiukat kiengedték a kórházból, ahol gipszcsizmával, csinos turbánnal látták el őket, s irány a rendőrség. Miután nyilatkozatot írtak velük, hazaengedték őket. Otthon – a büntetőjogi eljárás beindítására várva – hetente jelentkezniük kellett a kijelölt „közegnél”. Tiltott határátlépésért sokakat ítélték el akkorig.

Óriási szerencsájuk volt, december közepén-végén robbant a román puliszka, a diktátor kivégzése után megfellebbeztek róluk is a hatóságok.

EGY GYÉKÉNYEN ÁRULNAK

– Miért van az, hogy a rendkívüli eseményektől mentes, szürke hétköznapiakat élő kisember általában azt hiszi, élete regénybe kívánczik? – fordult barátjához tünődve hazafelé menet. – Szálnyi gondként jelentkezik ilyenkor, hogy valakinek meg kellene írnia. Merthogy neki – mármint a kisembernek, akinek élete regénybe kívánczik – most éppen nincs erre ideje, mivel mással, sokkal fontosabb dolgokkal van elfoglalva – folytatta a gondolatmenetet, s kuncogott hozzá.

Aztán eszébe jutott Éva és Réka története. Valaha mindketten osztálytársai voltak, egy véndiák-találkozón futottak össze, miután harminc esztendeig nem látták egymást. Az érettségi óta eltelt időben Réka élete alakult simábbra, tovább ugyan nem tanult, de biztonságos anyagi körülmények között élte mindennapjait családjá körében. Rékáék – a városközeli település természeti adottságait kihasználva – zöldségtermesztéssel foglalkoztak, s a városi nagypiacon történő értékesítés feladatát is magukra vállalták. Így került az érdektelennek induló történetbe a csavar, amitől regénybe illővé vált a sztori.

Évára keményebb sors várt, próbára tette az élet rendesen. A törekény lányból kemény asszony vált, állta is a sorscsapásokat emberül. Első férje igencsak itkányosnak bizonyult, s a munkával járó bajokat is szerette kerülni. Válásuk után nem maradt Évára csak a két gyerek, s a rengeteg adósság. Második férje szintén két saját gyerekkel lépett be az életébe, a későbbiek során született hozzájuk még két közös is. Jól kijöttek egymással, összetartó családdá kovácsolódtak. De nem tartott sokáig az idill, a

férj rövid, de súlyos betegség után meghalt. Éva újra egyedül maradt, mellesleg a hat gyerek gondozása, nevelése is rá hárult.

Nem adta fel. Miután nem sikerült képzettségének megfelelő állást találnia, egy örökségül rátestálódott mezőgazdasági területen zöldségtermesztésbe fogott. – Gazdálkodó lettem – mondta, hangjából jól kiérezhető büszkeséggel. Nem vált ugyan vállalkozóvá, de népes családját folyamatosan ellátta friss zöldséggel. Sőt, egy idő után a fölösleggel a nagypiacra is kimerészkedett. Első alkalommal egy szimpatikusnak tűnő árus által bérelt asztalra rakodott ki, aki előzékenyen helyet szorított neki. Három évtized után a két egykori osztálytárs bizony nem ismerte fel egymást.

Telt-múlt az idő, egyszer az Éva lánya bemutatta anyjának barátnőjét, aki nem volt más, mint a Réka lánya. Egy alkalommal a családi fotókat nézegették, amikor Kisréka meglepetten vette kezébe a képet, amit már otthonról is ismert. – Hiszen ez anya! – kiáltott fel. Kiderült: a szülők osztálytársként egyazon csoportban táncoltak.

Hát így talált egymásra a két egykori osztálytárs. Viszonyuk azóta igazi barátsággá szilárdult. – Mondhatnám, egy gyékényen árulnak azóta is – zárta a történetet Várdi, s valami meghatódottság-félét érzett.

A MONTEVIDEÓI LÁNY

Újságírói pályájának legmegdöbbentőbb történetét mesélte. Amit – filmbe illő érdekessége mellett – értelmezhetnénk akár az erdélyi magyarság XX. századi tragikus történelmének egyfajta foglalataként is.

A kilencvenes évek legvégén Uruguayban, Montevideo Punta Carretas városrészében, a General Gregorio Suárez utcai házában 92 éves korában elhunyt Juan Nemes. Az öregúrnak egyetlen lánya volt, akit egy argentin mérnök vett nőül, két gyerekük született: a nagyobbik, Juan Pablo a hadseregben pilótaként szolgált, egy légibalesetben vesztette életét, a kisebbik, Maria-Estella az USA-ban kezdte meg állatorvosi tanulmányait. Nagyapja halála után, anyja kérésére utazott Montevideóba, azzal a céllal, hogy értékesítse az ingatlant.

A lakás kiürítésekor a padlásra megsárgult, régi iratcsomóra lelt. Belelapozott; ismeretlen nyelven íródtak, de érdeklődését felkeltették. Anyjától tudta meg, hogy János nevű nagyapja Kolozsváron jött a világra, katonatisztként végigharcolta a második világháborút, majd a kommunista hatalomátvétel elől Uruguayba emigrált. Egy helyi lányt vett feleségül, egyetlen gyereklányuk született, aki nem emlékezett, hogy a családban valaha is szóba került volna apja magyarsága. A montevideói lány kutatni kezdett a gyökerei után. Levelezett – angolul és spanyolul – mindenkivel, akitől segítséget remélhetett, megtudta, nagyapjának rokonai, azok leszármazottai feltételezhetően ma is Kolozsváron és környékén élnek. Elhatározta, hogy felkeresi őket, ezért kitartóan tanulta a magyar nyelvet.

2000 őszén érkezett Kolozsvárra. Kezdetben minden lehetőséget megragadott, hogy gyarapíthassa magyar nyelvtudását. Rövidesen munkát is talált, egy alapítvány-nál tanította angol és spanyol nyelvre a kisdíákokat. Közben meg lázasan készült a rokonokkal való találkozásra. Másfél esztendőnyi kutakodás után sikerült hozzájutnia egyikük lakcíméhez. Elérkezett a nagy nap: barátnője társaságában, remegő lábakkal csengetett Nemesék házának kapuján. Közben elismételte magában az előre megfogalmazott magyar nyelvű bemutatkozó szöveget. A kezdetben mosolygó férfi ingerülten szakította félbe, tudtára adta: nem ért magyarul. A beszélgetés alig egy órányit tartott, s bár telefonszámot cseréltek, a férfi soha nem hívta, holott ebben egyeztek meg.

A montevideói lány még mintegy fél évig maradt Kolozsváron, aztán visszautazott Dél-Amerikába. Arról, hogy sikerült-e további rokonokkal találkoznia, senkinek sem beszélt, mi meg, hogy ne tűnjön tapintatlanságnak, nem kérdeztük – tett pontot a történet végére.

DILETTÁNSOK

Valósággal rettegett a tárlatnyitóktól, könyvbemutatóktól, s minden hasonló rendezvénytől. Ennek ellenére nem vonhatta ki magát az olykor rá háruló feladat alól. Újságíróként megbizonyosodhatott afelől, hogy az ilyen-olyan rangú és színvonalú közművelődési események főszereplői között igen sok a feltűnési viszketegségben szenvedő szerencsétlen ember, szereplési vágytól hajtott politikus, magát többre érdemesnek tartó akarnok műkedvelő. Azaz: dilettáns. Akit, ha felismert, megpróbált lehetőség szerint kerülni.

Nem is az önjelölt művészeket, tollforgatókat hibáztatta elsősorban, hanem azokat, akik – kényelmességből, hamisan értelmezett könyörületességből – elmulasztják idejében jelezni a tehetségtelenséget. Rengeteg gyötrődéstől, bosszúságtól kímélték volna meg őket és közönségüket egyaránt. Bár az is igaz, hogy a dilettáns sohasem önmagát gyötri – neki nincsenek kétségei afelől, hogy zseni, hogy a világ méltatlanul mellőzi –, inkább embertársait. Elszántságával, kitartásával képes kétségbeesésbe hajszolni rokont, barátot, feltételezett ellenséget egyaránt. Hát ezért nem kedvelte, sőt, kifejezetten utálta a dilettánsokat.

Annak ellenére sem tudott elnéző lenni irántuk, hogy amióta az újságírást nem elsősorban kenyérkereső foglalkozásként űzi, maga is felcsapott műkedvelő képírónak. Mindenféle előképzettség nélkül, kizárólag fiatalkori rajztudására, s kíváncsisága folytán itt-ott, alkalmoszerűen felszedett „tudására” támaszkodva vágott a kalandba. Az önkifejezés e módjához nem a művészi magamu-

togatás céljából folyamadt, hanem kizárólag úgynevezett belső használatra. Ezáltal sikerült kiragadnia magát a mindennapok feszült légköréből. Míg mások a pszichológusnál eresztették ki a gőzt, ő a festőállvány előtt.

Hobbija – mert annak tekintette, nem többnek – számos barátja, ismerőse, köztük hivatásos festők érdeklődését is felkeltette. Ezért volt, hogy gyakran kapott meghívást tárlatnyitókra, s egyéb hasonló alkalmakra. Akárcsak legutóbb, amikor a városban Magyar Házként ismert intézménybe volt hivatalos, egy általa csak hallomásból ismert, két évtizede elhunyt portréfestő emlékkiállításának megnyitójára. Sokáig vívódott, de mert olyan szívesen invitálták, úgy döntött, elmegy.

Amint az utcán meglátta a magát novellistának tartó akarnokot, a félreértett zseni tájképfestő és a hatvan évesen is még mindig reményteljes tehetség szerepében tetszelgő rímfaragó társaságában, megtorpan. Maga elé idézte a következő másfél-két órányi lapos szöveget, a terméketlen okoskodást, és hirtelen elhatározással belépett a közeli kávézóba. A terem legsötétebb zugában ült le. Kávét és konyakot rendelt, s türelmetlenül leste a faliórán az idő múlását. Jó negyedórával a kezdés után felhajtotta maradék italát, s gyors léptekkel távozott a helyszínről. Hazafelé azon gondolkodott, miként menti majd ki magát barátai előtt.

LEJMOVICS

Az eset a múlt század hatvanas éveiben történt, amikor a város boltjaiban még látni lehetett egy-egy, a letűnt korszakból – az államosítás előtti időkből – itt maradt, régi vágású kereskedőt. Köztük olyanokat is, akik saját korábbi üzletükben dolgoztak, de most már nem tulajdonosi minőségben, hanem állami vagy szövetkezeti alkalmazottként. Nem lehetett könnyű nekik, állták a sarat. Dicséretükre legyen mondva, nem adták fel: – Rendszerek jönnek, rendszerek mennek, az üzlet örök – jegyezte meg egyikük, amikor parttalan beszélgetéseik során a bolti problémákra terelődött a szó.

Lejmovics Lajos nagydarab, ragyás képű, horgas orrú, vörös alak volt, a főtéri csemegeboltot vezette, amely az államosítás előtt családja tulajdona volt. Felmenői mindannyian kereskedők voltak, az ezredfordulót megelőző években tűntek fel a városban. Lajos megjárta Auschwitzot, családja tagjai közül csupán ő úszta meg élve. A boltot újraindította – működött az nélküle is, az egykori segéd lelkiismeretesen elszámolt minden fityinggel, amikor Lajos, másfél esztendei távollét után, '45 őszén csontsoványan, hullafáradtan beesett az ajtón –, de nem sokáig örülhetett az „új életnek”.

Az államosítás után két lehetőség állt előtte: sorstársaihoz hasonlóan ő is kitelepedik, vagy marad, s elfogadja azt a keveset, amit az új rendszer felkínál neki. Lejmovics az utóbbi mellett döntött. Szerencséjére maradhatott egykori boltjában. Amely – tekintve a körülményeket – működött, úgy ahogy...

Amint az elvtársak irányítása alá került, az áruellátás akadozni kezdett, valami mindig hiányzott, s a jelenség – akárcsak az osztályharc – egyre fokozódott. Lejmovics változatos eszközökhöz folyamodott: akinél kellett, kért, rimánkodott, akit kellett, apró figyelmességekkel megvesztegetett, de régi kapcsolatai bizonyultak a leghasznosabbnak: valahogy mindig került olyan áruja, amire szükség volt, ami másoknak nem volt.

Már-már úgy tűnt, élete egyenesbe került, megélhetősi gondjai nem voltak, sőt gyarapodott is némileg, amikor – az akkori napilapban megjelent „leleplező” cikk szerint – lebukott. Történt, hogy az ellenőrök meglepték, amint a csemegebolt raktárában térdre ereszkedve, a földre kiterített mazsolát vizezi. Amikor rákérdeztek, mit csinál és miért, azt felelte, hogy vigyáznia kell az állam vagyonára, ezért a szikkadó mazsolát, hogy túl sokat ne veszítsen súlyából, kénytelen megvizezni. Az esetből bírósági ügy lett, Lejmovicsot hat hónap börtönbüntetésre ítélték.

Ekkor született a szállóige, amit az apró csaláson kaptak esetére használtak, hogy „vizezi, mint Lejmovics az állami vagyont”. Szabadulása után többé nem mutatkozott, később tudtuk meg, hogy kitelepedett Izraelbe, és ott csemegeboltot nyitott. Hogy vizezi-e a mazsolát, arról nincsenek információink.

AZ ÚRIEMBER

Sosem volt harcos alkat, bár írásaiból többnyire úgy tűnt: elszánt ellenfél, kemény debattőr. Elvei voltak, ellenségei – legalábbis azt remélte – már kevésbé. Bár tudatában volt: akinek legalább egy-két ellensége nincs, az hiába pusztította a drága papírt. Személyesen alig haragudott valakire, főleg azokra nem, akiket számítógépe billentyűzetének sortüze alá vett. – Nem rátok haragszom, hanem értetek – szokta mondani a méltatlankodóknak. Volt, aki elhitte ezt neki, a legtöbbben azonban végig sértődtek.

Az emberi gyarlóságot, aminek maga sem volt híján, többnyire bocsánatos bűnnek tekintette. Kivéve, ha hordozója nem igyekezett azt a látszatot kelteni, hogy ő mentes ezektől. – Tudom, hogy rajtam kívül senki sem tökéletes, nem ma szálltam le a falvédőről, tapasztaltam ezt-azt, tehát átlátok a szitán, és rajtad is – dörzsölte ilyenkor bárkinek az orra alá. Már azoknak, akikkel beszélő viszonyt ápolt. Mert voltak olyanok is, akikkel nem. Mint például a hivatásos érdekképviselők, azaz a politikusok. Őket nem sokra becsülte.

Nem az erényei, inkább a hibái határozzák meg az embert – hajtogatta. És teszük esendőségében is rokonszenvessé, szerethetővé. Élete során többnyire jóérzésű, segítőkész emberekkel találkozott, igazán elvetemültekkel csak elvétve. Osztotta a véleményt, miszerint kit-kit a saját mércéjével kell és illik mérnünk, elvárásainkat kinek-kinek a képességeihez kell igazítanunk. Mert tálumokkal nem egyformán látott el a Fennvaló.

Kevés barátja volt, egyik kezén meg tudta számolni őket. Mind olyanok, akik után gondolkodás nélkül haj-

landó lett volna akár kútba is ugrani. Maga is hitte: mindig, minden körülmények között számíthat barátaira. Annak ellenére, hogy igyekezett megállni a saját lábán. Igaz, nem mindig sikerült... Az eddigiek alapján akár szerencsés embernek is mondhatta volna magát.

Az előbbiek cáfolataként azért megesett vele ez-az. Legutóbb egykori kollégája okozott csalódást. Az országos napilapnál dolgoztak együtt, életkoruk és neveltetésük folytán igen hasonlóan gondolkodtak a világ dolgairól. Évek hosszú során át abban a hiszemben élt, hogy számíthat rá, amiként szakmai tanácsaira is. A legkiválóbb újdondászok közé sorolta, akinek sokan adtak a véleményére.

Budapesti sajtókörökben is otthonosan mozgott, ezért arra kérte, segítsen elhelyezni valamely ottani lapban riportsorozatát. Az ígéret után következett a hosszú idegőrlő várakozás. Hónapokkal később a véletlen összehozta az illető lap rovatvezetőjével, akitől megtudta: sem az ajánlás, sem az anyag nem jutott el hozzá.

– Rajtam kívül senki sem tökéletes – jegyezte meg keserűen. Nem próbálta vigasztalni magát, tudta: nem sikerülhet.

SANYI BÁCSI

Időnként elő-előforduló kellemetlen álmainak egyikében fiatalkori önmagát látja, amint éppen sorsdöntő vizsga előtt áll, méghozzá vegytanból. Kétségbeesetten lapozgatja a tankönyvet, megborzad a számára érthetetlen ákombákomoknak tűnő képletek láttán, s a hidegrázás környékezi, amint arra gondol, hogy legfönnebb két hete van a vizsga időpontjáig. – Ilyen rövid idő alatt képtelenség bevágni az egészet – gondolja, s legyint hozzá lemondóan. – Igen, már az elejétől rendszeresen kellett volna tanulgatni, most nem lenne ilyen reménytelen helyzetben – vonja le a következtetést.

Az említett tantárgyat valahogy soha nem szerette, különösen a szerves kémiát kívánta a pokolba. Képtelen volt megtanulni. Hiába na, egyáltalán nem kötötte le. A középiskola utolsó két évén, amikor ezt tanították, valahogy átbukdácsolt. Elsősorban oktatója iránta érzett rokonszenvének köszönhette, hogy nem lett osztályismétlő. A középiskola első két évében még többnyire kitűnően teljesített, tanára erre emlékezve, no meg sportolói erőnyeit értékelve igen jóindulatúan viszonyult hozzá, mindig megadta a következő tanévbe való átcsúszást biztosító jegyet.

Sanyi bácsi, mert róla van szó, furcsa figura volt, sehogy sem illett a kor – a román nacionálkommunista éra évei ezek! – iskolai intézményrendszerébe. Távol állt az elvtársak által erőltetett pedagóguseszménytől. Lazára vette a figurát, füttyült az iskolai szabályokra, tantervre, s egyéb hasonló, az ő szóhasználatával élve: számárságokra. Elsősorban beszélgetni járt az iskolába. Meg az

iskolával szomszédos sétányon álló kocsmába, ahova eléggé el nem ítéhető módon rendszerint magával vitte a felsőbb évfolyamokra járó tanítványait is, akik ezt amolyan privilégiumként élték meg. Sok mindenről szó esett ilyenkor, szabadon, minden kötöttségtől mentesen tárgyalták meg az élet dolgait. Éppen ezek az utánozhatatlan hangulatú beszélgetések vésődtek kitörölhetetlenül emlékezetébe.

A tananyagot, aki akarta, Sanyi bácsitól megtanulhatta. Röviden, velősen, jól érthetően magyarázott, órák után is meg lehetett keresni őt, senkit soha vissza nem utasított. Akik kémiaiából felvételiztek, azok többnyire sikeresen tettek. De a tanórákon inkább a beszélgetést helyezte előtérbe, mindegy, miről. S mivel az iskola vezetői ezt nem díjazták, rövidesen áthelyezték az esti tagozatra, ahol rendhagyó pedagógiai módszere nem szűrt annyira szemet.

– Már a felsoroltak miatt is megérdemelte, hogy emlékezetembe véssem Sanyi bácsit, de évek múltán, amikor egy háromszéki földijétől megtudtam, hogy a zárkózott tanárember ígéretesen induló kutatói pályáját törte kettébe az 1956-os magyarországi forradalommal rokonszenvezők ellen indított megtorlás, még nagyobbra nőtt szememben az alakja – zárta a történetet.

VÁLÓPER

Legnagyobb bánatára családtagjai – felesége és fia – egyáltalán nem figyeltek rá. Tehetett bármit, mintha nem érte volna el szereteteinek ingerküszöbét. Legalább annyira, hogy néha-néha elolvassák egy-egy írását a helyi hírportálon.

A helyzet nem változott a későbbiekben sem. Pedig nagyon remélte, hogy egyszer talán mégis. Egy ideig türelmes volt, de persze bántotta, hogy ennyire átnéznék rajta. Jól esett volna egy kis érdeklődés a munkája iránt. Meg némi elismerés. Esetleg megértés. De hát egyszerűen nem adatott meg neki. S ez egyre inkább kiborította. Feszültté és ingerültté tette. Nem tudta eldönteni, az empátia hiányzik-e családjából, vagy valami egyéb, a műveltséggel összefüggésbe hozható okai voltak az érdeklődés teljes hiányának.

Közérzete folyamatosan romlott. Egyre inkább érezte úgy, hogy idegenek mellett éli mindennapjait, ami gyakran feldühítette. Voltak csendesebb, nyugodtabb periódusai is, amikor napokig, olykor hetekig elkerülte a kínzó érzés, de aztán egyszerre, hirtelen tört rá. Ilyenkor mindenért felkapta a vizet. Egyre gyakrabban vetette szemükre: nem tetszik, hogy ennyire nem értékeli, sőt nem is értik a munkáját. – Fájdalmas, hogy úgy élünk egymás mellett, mint az idegenek – hajtogatta ilyenkor.

Érzékenysége rendszerint akkor tört rá, amikor a szerkesztőségben valami konfliktus támadt. Az utóbbi időben egyre gyakrabban fordult ez elő. A feszültség rátelepedett, ilyenkor aztán otthon is szikrázott a levegő. Olykor robbant is.

Mint akkor, amikor a feleségével való hangos szóváltást, esztelen veszekedést azzal zárta le, hogy „visszaütött”. Indulatában akkorát lökött az anyatigrisként küzdő asszonyon, hogy az nekiesett a fűtőtestnek. A törvényszéki orvos két héten túl gyógyuló koponyacsonttörést állapított meg. A válópert azonnal elindították.

AZ IKREK

Jakó Pityu és Novák Tibi, azaz Tojás a hetvenes évek legendás hírű közüzemi karbantartói voltak. Abból a jó italos fajtából valók, akik melleleg iparosok is. S nem melleleg Várdi barátai. Pityu és Tojás, Tojás és Pityu. Olyanok voltak ők, mint két pityu, akarom mondani: mint két tojás. Elválaszthatatlanok. És félszavakból is megértették egymást. Pityu azt mondta: arra való tekintettel, mire Tojás mély kétértelműségeket sejtetően így válaszolt: mint két tojás. De volt, hogy fordítva történt: elsőként Tojás jelentette ki: mint két tojás, mire Pityu jegyezte meg sokatmondóan: arra való tekintettel.

Reggeltől estig ott jöttek-mentek a vásárhelyi Dacia és Super élelmiszerboltok melletti kazánházak környékén, de többnyire a közeli kocsmákban lehetett látni őket. Legfőképpen az egyik kenyérüzlet raktárában szerettek „dolgozni”: elüldögéltek ott, közben rakosgatták a kenyeret a megüresedett polcokra. És iszogattak, mikor mit, mikor kivel. Mindig együtt voltak – munkaidőben egészen biztosan –, de iszogatni nem tudtak pusztán kettesben; valakinek feltétlenül ott kellett lennie a társaságukban. Hiába na, művészek voltak a maguk módján, s kellett nekik, mint darab kenyér, a közönség reakciója. Másként nincs varázsa az egésznek, hamar megunják egymás vicceit, s egymásnak is esnek. Verbalice persze. Időnként túlfeszítették a húrt. Becsületükre legyen mondván: nem vették soha szívre, nem volt az a durva vicc, amit meg ne bocsátottak volna egymásnak, persze a kellő mennyiségű pia társaságában.

Az eset a szelídebbek közé sorolható, mert voltak azért vaskosabbak is, amelyekről most – természetesen: mérő szemérmességből – nem számolhatok be. Tojásnak születésnapját ünnepelték, de közben Pityu már tervezgette, milyen ajándékkal lepje meg barátját, kollegáját, szesztestvérét. Mivel Tojás, aki ugyan egy tömbház tizedik emeletén lakott, de a Kishegyszőlőben örökölt telken gazdálkodott is, úgy gondolta: meglepi egy háziállattal. Nem, nem lóval, „csak” egy számárral. A fárasztó munkanap után Tojás, az ünnepelt, eléggé illuminált állapotban került haza, s asszonya nyomban le is fektette, majd dühében elhúzott otthonról. Közben Pityuék már lesben álltak a tömbház mellett, s amint az asszony elviharzott, ők már vitték is fel az ajándékot. – Hogyan fért meg egymás mellett a szűkös felvonóban két ilyen okos teremtmény, nem tudhatom?!... – kommentálta az esetet később Tojás.

A csengetésre az ajtóban megjelenő ünnepelt csak bámult a csacsira, nem hitt a szemének, nem tudta eldönteni: ébren van-e, vagy álmodik? Aztán szelíden megszólalt Pityu: – Arravaló tekintettel – és átadta a kötelet, amivel célba vezette a riadt állatot. – Mint két tojás – röhögte el magát az ünnepelt, és beinvitálta a „vendégeket”.

SZILÁNKOK

– Amióta a hozzám hasonló sörinnyára is egyre inkább illik a mondás, hogy aszongya: megitta már a kenyere javát, bizony mind gyakrabban gondolok az idő előtt eltávozottakra – kezdte a beszélgetést a bágyatag novemberi napsütésben. Azon egy kicsit elvitatkoztak barátjával, hogy mit jelent idő előtt „távozni”, mert minden hasonló kilépés az élők sorából, bizony korai –, a kilépő szempontjából mindenképp. Olyant pedig – talán az egyetlen kivételt leszámítva, igen, az 1989 karácsonyán forradalmi lendülettel agyonlőttet –, hogy valaki épp „idejében” halt volna meg, vagy horribile dictu túl későn, nos, olyant még egyikük sem hallott.

Zsú az unokahúga volt. Valamikor szolid anyagi körülmények között élt családjával. Aztán bekövetkezett az, ami számára tragédiát jelentett, férje számára viszont, aki egy frissen felszedett nővel kitelepedett az Államokba, bizony kedvező fordulatot. – Minden csak nézőpont kérdése, hogy ne mondjam: relatív – tette hozzá nagy bölcsen. Hát onnan, ahonnan szegény Zsúnak kellett szemlélnie, az eset bizony felért egy sorscsapással. Összeomlott rendesen. Alig sikerült talpra állnia. Közben meg – az erős nyugtatók kábító, zsongító hatása alatt – véletlenül felgyújtotta városszéli házát, ami percek alatt porrá égett, mindennel: javakkal és emlékekkel együtt. Csupán egy festett üvegkancsó maradt meg, ki tudja, hogyan. Amit Zsú féltett ereklyeként őrizgetett, mint előző, tönkrement életének emlékszilánkját.

Bő két évtizeddel a történetek után, a keringési zavarokkal, magas vérnyomással, cukorbetegséggel küszködő

Zsú negyedik emeleti tömbházlakásának parányi konyhájában tett-vett, éppen a festett kancsót törölgette, amikor hirtelen elsötétült előtte a világ. Zuhanás közben még megfordult a fejében, hogy „jaj, a kancsóm!”, de miután sikertelenül próbált megkapaszkodni az asztalterítőben, a széttört üvegcserepeken landolt. Eszméletlenül, az üveg-szilánkok által ejtett mély vágások következtében bőven vérezve feküdt, amikor szomszédja rátalált. Nehezen, sokáig épült fel. Úgy-ahogy. Ereklýéje viszont megsemmisült.

Két esztendővel később már nem volt ilyen szerencséje. A széttört kancsó valamely szilánkja bekerült a vérkörébe, ahol később embóliát okozott. Ez vezetett a halálához. Legalábbis az utólagos feltételezések szerint.

SÁRA ASSZONY BALLADÁJA

Az öregasszonyt nem olyan régtől ismertem, új lakónak számítottam a tömbházban, ugyanazon az emeleten laktunk, de a köszönő viszonyon alig jutottunk túl. A házaspár mindkét tagja közelebb járt a kilencvenhez, mint a nyolcvanhoz, a férj, Dezső talán már el is érte. A szomszédokkal nem jártak össze, a szokásos udvariassági gesztusokon soha nem léptek túl. Csendben, szinte észrevétlenül éldegéltek.

Az öregedés jelei az utóbbi esztendő során mindkettőjükön igen hangsúlyozottan mutatkoztak. Szellemileg Dezső romlott inkább; fizikailag Sára asszony. Ennek ellenére sokáig úgy tűnt, nem szorulnak segítségre, fennakadások nélkül képesek ellátni magukat: Dezső bevásárolt, Sára főzött, mosott, takarított, persze ahogyan tudott. Muszáj is volt nekik, hisz segítségre nem számíthattak, egyetlen fiuk immár két évtizede, hogy családotul kitelepedett Kanadába. Ritkán látogatnak haza, az öregek az utóbbi időben már nem vállalták az utazással járó gyűrődést.

Csak rosszabb ne legyen! – szokta mondani konklúzióként fiuk, ha netán valaki egészségük felől érdeklődött. Miközben tudta jól, a helyzet előbb-utóbb elkerülhetetlenül romlani fog. Ami be is következett: Sára asszonyt súlyos szívelégtelenséggel kórházba szállították. Néhány napig élet-halál között lebegett. Orvosait is meglepve azonban gyorsan felépült, már amennyire az ő korában ez lehetséges. Mindenesetre szervezete igen jól reagált a gyógyszeres kezelésre. Csakhogy időközben valami végleg „eltörött” az öregasszonyban.

Amint a kórházból hazatért, már érzékelhető volt a változás: férjét kezdte elhanyagolni, nem adott a tisztaságra, sőt, az étkezésre sem – kizárólag önmagával volt elfoglalva. A gyógyíthatatlan szembetegsége folytán egyre gyengébben látó, egyre kiszolgáltatottabb Dezsőt legfőbb ellenségeként kezelte. Régi történeteket idézett, vélt vagy valós sérelmeket hánytorgatott fel, s amint alkalma nyílt rá, a rendelkezésére álló minden eszközt bevetve, bosszút állt. Hogy miért? – maga sem igazán tudta.

Sanyarú napok köszöntöttek Dezsőre. Sára úgy tekintette, csak neki dukál a figyelem, csak őt illeti a betegnek járó törődés. Hatvan évi házasság nem kevés, ennyi idő alatt bőven adódhattak kellemes és kellemetlen epizódok egyaránt, de Sára valamiért csak ez utóbbiakra emlékezett. Fűnek-fának panaszkodott, Dezső viselt dolgait sorolta, nem érdekelte, hogy azok, akik esetleg ismerték, nem adnak hitelt szavainak. Rögeszméjévé vált, hogy férje az ellensége.

A bosszúállás legkönnyebb formájának az étel megvonása bizonyult. Megromlott látása miatt férje képtelenné vált arra, hogy ellássa önmagát, ezért meg kellett elégednie azzal, amit Sára eléje tált. Ő pedig rendre azokkal az ételekkel kínálta, amikről tudta, férje nem eszi meg. Dezső erőnléti állapota rohamosan romlott, hetek óta nem járt ki a harmadik emeleti tömbházlakásból, nap-hosszat hevert az ágyban. Egy éjszaka aztán végleg elaludt. A halotti bizonyítványt kiadó orvosi jelentés szerint végelgyengülésben.

A temetésre Torontóból hazatért fia anyját okolta apja haláláért. Sára nem nagyon tagadta, csak konokul hajtogatta: reméli, nem találkoznak a túlvilágon. A temetés

után fia kijárta, hogy anyját felvegyék egy egyházi fenn-tartású öregotthonba, majd visszarepült a Óperencián túlra.

Sára asszony napokig némán gubbasztott fotelében, majd egy éjszaka észrevétlenül kiosont az otthonból.

Azóta sem tudni róla.

POÉTA ÉS KOSÁRFONÓ

Nem szerette a költőket, bár barátja, akivel kapcsolata legalább három évtizedre nyúlik vissza, viszonylag barátságos embernek látszott. Igazi poétának nem lehetett nevezni, annak ellenére sem, hogy még középiskolás korában publikálni kezdett. Igaz, csak szórványosan, az első kötetig még nem sikerült eljutnia.

És nem azért, mintha poémái – így szerette nevezni –, nem érdemelték volna meg a nyomtatott formát, hanem mert különös öncsonkító hajlama folytán mindig eldobta, megsemmisítette korábbi opuszait. Ezért aztán soha nem gyűlt össze a kötetre való. Az általa ismert széplelkektől eltérően azért még lehetett volna rokonszenves ember, az is volt a maga módján. Csak hát néha-néha – szabályos időközönként – rájött a hoppáré, s olyankor nagyon cudar ember formáját mutatta. Összeveszett mindenkivel – baráttal, ellenséggel egyaránt –, különösen családjának tagjaival, akikkel szemben nem volt cseppet sem elnéző vagy kíméletes. – Tőlük jóval többet várok el, érted-e, mint a hozzád hasonló idegenektől – szokta mondani ilyenkor, tekintetével döfésre készen. Nem döfött, legfennebb csak szavai által. – Azok bizony rettenetesen fájni tudtak – vázolta a helyzetet.

Komolyabban soha nem veszték össze, mindig mindent megbocsátott neki, főleg azért, mert szándékosan rosszat senkinek sem tudott tenni, legfennebb magának ártott heves kirohanásaival. Tudta róla, hogy teljesen önzetlen; anyagi vagy egyéb természetű haszonszerzés vágya soha nem hajtotta. A számukra legnehezebb időkben, a letűnt átkosban jóhiszeműen figyelmeztette, ne

engedje magához túl közel kollégáját, túl bizalmasan se viselkedjen vele, mert né, mit hallott róla, esetleg jelentéseket írogat. Igaza volt, ki tudja, mekkora kalamajkától mentette meg.

– Aztán ráköszöntöttek a szűkösebb napok, mármint a poétára – mesélte tovább a történetet. A hét szűk esztendő azzal indult, hogy asszonya elhagyta, ő meg hirtelen felindultságában elhatározta: megörökölt vidéki magányba vonul vissza, a kis pénzmagot, amit sikerült összegyűjtenie, a mezőgazdaságba fekteti. Közben pedig farag ezt-azt, amire igény és ihlet készíti.

– Poéta leszek, poéta és kosárfonó! – jelentette be szándékát, mint valami korszakos felfedezést. Az lett. A kosárfonásba hamar belejött, a verskötet megjelenését sajnos, már nem érthette meg. Hét esztendővel vidéken való megtelepedése után szívszélhűdés vitte el.

BÉLU

Sok-sok hibával és kevéske erénnyel áldotta-verte a sors. Az átkosban – akkoriban alapított családot, születtek gyerekei – élte a hozzá hasonlók eseménytelen, szürke, nélkülözésekkel teli életét. Másokhoz hasonlóan dolgozott, dolgoztatott, közben meg elemelt ezt-azt, amihez műhelyében hozzáfért, az értékesítésükből származó aprópénzzel egészítette ki vékonyka keresetét.

A rendszerváltás után aztán gyökeresen megváltozott a helyzet. Munkahelyén, a háztartási gépeket előállító gyárban egekbe szökött a spontán „privatizelési” láz: vitte mindenki, amit megfoghatott. Bélu is ezt tette. A hét folyamán gyűjtögetett, kapcsolatai révén, az általuk gyártottak mellett, már a szomszédos gyárak jól értékesíthető termékeit is beszerezte, hétvégén pedig magyarországi piacokon adott túl a szajrén.

Futott a szekér, Bélu hirtelen arra ébredt, már többet megengedhet magának, mint sokan mások. Az a tudat, hogy egyről kettőre jutott, tetézve azzal, hogy mindezt – legalábbis megítélése szerint – kizárólag önmagának, főként éles helyzetfelismerésének, sőt találékonyságának köszönhette, módfelett magabiztossá tette. Önbizalma megingathatatlanak látszott.

Úgy gondolta, elérkezett az ideje, hogy egy lépcsővel feljebb lépjen: használt bútorokkal kezdett kereskedni, amiket németországi lomtalanítások alkalmával előbb önmaga, majd kint élő gyerekei szedtek össze. Aztán autópiacot kezdett működtetni, az adásvételi szerződések – főleg azok, amelyeket a hivatalos eljárások megkerülésével ejtettek meg – jól hoztak a konyhára.

Béluék napról napra egyre hivalkodóbban éltek, amolyan újjgazdag allűröket vettek fel. Magyarán: ama bizonyos karóval sem lehetett felérni az orrukát. Lenéztek mindenkit, akinek kevesebb pénze volt, mint nekik.

Aztán hirtelen összeomlott minden: egy rászédett ügyfelük – lassan elhitték, következmények nélkül csőbe húzhatnak, becsaphatnak bárkit, akit tudnak – beperelte őket, a közel tíz esztendeig tartó tárgyalássorozat sokba került, az ügyvéd úgyszintén. Az autópiac elvesztése jelentette az anyagi összeomlást. Közben jelentkezett szívbetegsége, a műtét pedig elvitte tartalékaikat.

Nem maradt más, mint a Bözödi vízgyűjtő partján felhúzott nyaraló, ahol egészségi okokból történt leszázalékolása után napjait töltötte: ott próbált elrejtőzködni mindazok elől, akiknek kisebb-nagyobb összegekkel tartozott, de főleg a székelyen elől, amit státusa hirtelen elvesztése miatt érzett. Menekült – elsősorban önmaga elől.

Bár orvosai eltiltották, reggeltől estig iszogatót, közben meg – igaz, csökkenő lelkesedéssel – horgászgatót. Egy idő után alkoholizmusa túlnőtt szívbetegségén, ha felöntött a garatra, észrevétlenül lépett át abba a másik világba, amelybe senki sem volt képes követni: ilyenkor szürreális képekről, eseményekről számolt be, meglehetősen logikátlanul. A tóra is rendszerint illuminált állapotban csónakázott ki.

Egy ideje egy volt újfalu kováccsal esett találkozásairól számolt be, aki kiemelkedve a tóból, a víz alatti világból a csónakra felkapaszkodva csendben figyelte, amint a fogásra vár. Akik ismerték, mind azt hitték, az ital beszél belőle. – Mózsai vacsorára hívott, ma este ne várjatok –

mondta szomszédjának, amikor dülöngélő léptekkel becaplatott a vízbe. Akkor látták utoljára.

Csónakja még hosszú napokig ott lebegett a tavon, mintha a vacsoráról megtérőt várta volna. Aztán végleg kivontatták a partra.

NE SÍRJ ÉRTEM, ARGENTÍNA!

Don't Cry for Me, Argentina! – dúdolta Julie Covington-nal az Evita című musical legismertebb slágerét. A zenemű, különösen e dal a hetvenes évek közepe óta a kedvencei közé tartozott, újra és újra meghallgatta.

A pampák országáról nem sokat tudott, többnyire a foci kapcsán jutott eszébe néhány itt-ott, véletlenszerűen felszedett információ. Például hogy a második világháború után állandó magyar színház működött Buenos Airesben, ott játszott egy ideig Páger Antal, Vaszary Piri és Szelezky Zita, s hogy ott adták ki a földrész leg-hosszabb ideig megjelenő magyar nyelvű lapját, a Dél-Amerikai Magyar Hírlapot.

Ennek ellenére az 1990-es évek elején, amikor híre kelt, hogy a hatalmas ország kész befogadni másfél millió bevándorlót a kelet-közép-európai volt kommunista országokból, rövid gondolkodás után maga is úgy döntött: irány Argentína. A budapesti követségen meg-
lepetésként érte, hogy román állampolgársága miatt el-
utasították kérelmének átvételét. Minden ex-kommunista országból fogadtak bevándorlókat, kivéve a volt Szovjet-
unió tagállamait, illetve Bulgáriát és Romániát.

Az elutasítás elkeserítette, de inkább feldühítette. Szükségét érezte, hogy ennek hangot is adjon, ezért be-
kopogott az egyik követségi titkár ajtaján, aki hellyel
kínálta és türelmesen végighallgatta. Elmondta a magya-
rul túrhetően beszélő diplomatának, hogy méltatlannak,
sőt igazságtalannak tartja, hogy elutasítják kérelmének
puszta átvételét is, csak azért, mert nincs magyar állam-
polgársága, pedig magyarsága annyira kétségbevonha-

tatlan, mint bárki másé, aki a mai országhatárokon belül látta meg a napvilágot. Egyébként is, állt elő az adu ásszal, Argentínában is elismert földije, Juan Fernando Czetz, azaz Czetz János – Bem apó vezérkari főnöke, majd az argentin katonai akadémia megalapítója, 25 éven át igazgatója – ugyanebben a régióban, Gidófalván született. – A családom Czetz óta dokumentumokkal igazolhatóan itt él. Az országhatárokat azóta kétszer is átrajzolták a fejünk fölött, ezért engem most megfosztanak attól a lehetőségtől, hogy Argentínában letelepedjek – érvelt.

A követségi titkár váratlanul arra kérte, írja le, amit elmondott; biztosítja, hogy eljuttatja az egyetlen helyre, ahonnan megoldást remélhet. Megtette, majd hazautazott Erdélybe. Teltek-múltak a hetek, három hónappal az eset után hivatalos levél érkezett Buenos-Airesből, amelyben értesítik, hogy Carlos Menem köztársasági elnök, élve hivatali jogával, utasította az illetékeseket kérésének átvételére. Ezért szíveskedjék a szükséges iratokkal a budapesti követségen megjelenni.

Akkoriban csapott fel újságírónak, legfőbb vágya teljesült, így lemondott az emigrálásról. Hogy jól tette-e, azóta sem képes eldönteni. Ne sírj értem, Argentína! – dúdolja magában, ahányszor eszébe jut a történet. Titokban azért néha el-elmereng azon, miként alakulhatott volna sorsa a tangó hazájában.

CSULA

Lakatos Máté, más néven Csula élt-halt a fociért. Az utánpótlás-nevelést szolgáló központ beindulásakor maga is a hidegvölgyi cigánytelepről érkezett sok-sok társa, valamint három testvére társaságában a salakpályán folyó válogatókra. Végül csak őt tartották meg az edzők, a többiek túl könnyűnek bizonyultak.

Csula tehetségét senki sem vitatta: nagyon szerette a labdát, s tudott is bánni vele. A játékszer nélküli mozgást viszont kerülte, az erőnléti edzéseket, ha tehette, ellazsálta. A képzettsége szerint pedagógus mester a szárnyai alá vette, pedig tudta: nem kis erőfeszítésébe kerül majd, hogy fegyelmezett, harcos futballistát faragjon belőle. Ennek elsősorban neveltetési hiányosságokból fakadó akadályai voltak. A mester azonban vállalta a többletmunkát, szívügyének tekintette, hogy egyengesse a hátrányos helyzetű fiú pályáját.

Sajnos már az első hivatalos bajnoki meccsek egyikén kiállították, mert sokáig és keresetlen szavakkal kommentálta a játékvezető döntéseit. A kiállítást eltiltás követte, de a mester büntetését sem kerülhette el: a foglalkozásokat levezetésként rendszerint öt kör lefutásával zárták, ezt kellett büntetésként még további öttel megtoldania. A távot a pályát övező kerítésen kívül, a jegenyefák közötti „futóösvényen” tették meg. Jól benne jártak az őszben, már sötétedett, mire a „körözésre” sor került. Csula, hogy kímélje magát, egy-egy jegenyefa mögött meghúzódva pihent, s csak ha a csapat már bevonult az öltözőbe, kocogta végig nagyokat fújva a plusz távot.

A mester kiváló pedagógiai érzékének köszönhetően a fiú egy esztendő elteltével mintha megértette volna, hogy fegyelem és kemény munka nélkül nem megy. Az általános iskola elvégzése után – természetesen edzője rábeszélésére – folytatta tanulmányait: a város menőnek számító vegyipari szakközépiskolájába felvételizett, sikerrel.

– Aztán mit fogsz te majd csinálni a kombinátnál, ember? – heccelték a társak.

– Focizni fogok, természetesen – felelte ellentmondást nem tűrő hangon.

Esténként előszeretettel lógott a városban, beütötte magát mindenüvé, ahol valami érkedfeszítőt vélt találni. El-eljárt a Szakszervezetek Házában hetente tartott diszkóba is, ott megismerkedett a lánnyal, akibe fülig szerelmes lett, és vice versa. Ami nem lett volna gond, csak-hogy a lány apja éppen az Ezredes volt, a klub elnöke. Egy alkalommal a váratlanul hazatért apa együtt találta lányával a fiút. Azonnal kitört a botrány: Csula alig úszta meg ép bőrrel.

– Takarodj, te mocskos cigány; ha még egyszer a szemem elé kerülsz, eltöröm a derekadat! – kiabálta utána az ablakból az Ezredes.

A másnapi edzés előtt a megriadt fiút a mester magához hívatta, és így szólt hozzá:

– Nem tudom, mit vétettél, mit követhettél el a lányával, de az Ezredes nagyon dühös, kiadta az utasítást, hogy közöljem veled, mától nincs helyed a klubnál – jelentette be zavartan.

– Akkor ennyi volt, többé nem focizhatok? – kérdezte kétségbeesetten, könnyeivel küszködve Csula.

Még sokáig beszélgettek, a mester minden eszközzel próbált lelket önteni a megalázott, a kirekesztettség-érzés

miatt elkeseredett fiúba. A mestert meghatotta, hogy a srác első reakcióként azért aggódott, hogy esetleg nem engedik tovább sportolni. Ez a legény nagyon szerethet focizni – gondolta elismerésképpen, ezért már abban a pillanatban eldöntötte, szól az érdekében, hogy a sportiskola csapatában folytathassa.

Csula átigazolt, de többé már nem volt a régi. Az új környezetbe nem sikerült beilleszkednie, fegyelmi vétségei miatt rendre mellőzték. Az ifjúságiból „kiöregedve” a felnőttek között folytatta, de a megyei szintnél többre nem vitte.

Egyszer csak híre kelt, hogy a víkendtelep egyik szórakozóhelyén összefutott az egykori Ezredessel, akire ifjúkori afférjuk után meglehetősen neheztelt, s hangos szóváltás után, jól helybenhagyta. A történet perrel folytatódott, Csulát súlyos testi sértés miatt másfél évre lecsukták.

Akkor fejezte be végleg valaha ígéretesnek indult labdarúgó karrierjét.

NEM KÁR ÉRTE

Baráth Bálintnak meggyűlt a gondja a világgal, pontosabban: azokkal, akik nem tudták elfogadni olyannak, amilyennek a teremő „kivitelezte”. Nehéz embernek tartották, legalábbis ez a vélekedés alakult ki róla barátai, ismerősei körében. Akiket Bálint egyszerűen „népeknek” mondott. Tette ezt a lekicsinylés, lenézés bármiféle szándéka nélkül. Ennek ellenére voltak, akik igencsak megoroltak rá emiatt. Az is lehet, hogy nem elsősorban emiatt. Hanem pusztán azért, mert nem tudtak mit kezdeni a számukra érthetetlenül furcsa viselkedésével.

Baráth Bálintot senki nem tartotta emberszerető alaknak. Viszont embergyűlölőnek sem lehetett nevezni, különcknek már annál inkább. Pedig csak természete, amelyet sztoikus nyugalommal, olykor már-már bölcsességgel viselt, volt egy kissé furcsának tekinthető. Bár az is csak első látásra, a felületes megfigyelők szerint. Mert-hogy emberünk, bár nem volt sem félszeg, sem visszahúzóó, keményen viselte a befelé forduló, introvertált emberek könnyűnek nem mondható sorsát. Általában jól érezte magát a vele egy húron pendülők körében, közlékenynek, olykor meg kifejezetten jó humorú pasasnak ismerték. Ennek ellenére nem járt el rendszeresen semmiféle baráti társaságba, mert egy-egy ilyen összejövetel nagyon kifárasztotta, utána hosszú időre volt szüksége ahhoz, hogy kipihenje magát, úgymond regenerálódjon. Ezt pedig vagy megértették embertársai, vagy nem. Többnyire nem.

Egy-egy hasonló összejövetel, családi esemény után gyakran látták magányosan üldögelni a víkendtelepi tó-

parton, vagy valamelyik kocsmában egyedül iszogatni a sört. Ilyenkor azt gondolták, sőt mondták is sokan: lám, hogy felvág a lelkem, pedig ő sem különb nálunk. Pedig Baráth Bálintnak esze ágában sem volt felvágni, nem vetett meg, nem nézett le senkit. Különösen a „népeket” nem. Bár az azért igaz, nem is volt nagyon oda értük. – Velük éppen az a baj, hogy mindig többre tartják magukat az egyes embernél – vélekedett. – Velük szemben mindig az egyén húzza a rövidebbet – jegyezte meg lemondóan. A világ, mivel félreismerte, gondolkodás nélkül bélyegezte meg Bálintot. Ezért sem szerette túlságosan a világot. Valahogy megvoltak – a világ és ő –, anélkül, hogy túl sok közülük lett volna egymáshoz.

Amikor aztán Baráth Bálint úgy határozott, hogy kitelepedik, a „népek” csak legyintettek: nem kár érte...

AZ ÉLET ÉRTELME

Olyan általános filozófiai kérdésekkel, mint az élet, első-sorban saját életének célja és értelme, nemigen foglalkozott. Tudta – vagy csak inkább sejtette –, hogy előbb-utóbb sorra kerülnek, de még korainak tartotta az időt fecsérelni. Nem érezte elég érettnek, elég bölcsnek magát mindezekhez. Bár ami a bölcsességet illeti, már eljutott odáig, hogy nem csak igyekezett, de képes is volt bárkit megérteni. – Egyszer majd talán önmagamat is megértem – szokta mondani szándékolt öniróniával.

Pragmatikus embernek tartotta magát, szerette a problémákat a gyakorlat oldaláról megragadni. – Minden a szervezésen múlik – hangoztatta, ahányszor csak alkalma nyílt rá. Rovatvezetőként kiválóan értett ahhoz, miként vasalja ki a munkatársaktól – akár némi fondorlat árán is – az éppen szükséges cikkeket. – Alaposság, kiszámíthatóság, pontosság! – hajtogatta, ha nagy néha egy-egy fiatal kollégát kellett eligazítania a szakma és az élet dolgaiban. Hogy hasznosnak bizonyultak-e tanításai, arról soha semmiféle visszajelzést nem kapott.

Szabályozott mederben folyó addigi élete hirtelen omlott össze. Évek óta külföldön vendégmunkáskodó fia bejelentette: családjával végleg Dániában telepedik le, s felesége jelezte: követi gyermekét. Döntését azzal indokolta, hogy hamarosan unokája születik, s tekintve az idegen nyelvi környezetet, elkel a segítség a gyereknevelésben. Ez annyira nyilvánvaló volt, hogy nem lehetett vele vitatkozni. Csak hát sejtette, ezzel rég hullámvölgybe került házasságának is vége, hisz semmi biztosítéka

annak, hogy az asszony esetleg visszatér. Legalábbis hozzá nem.

A hírre lába alól kifutott a talaj. Élete, minden korábbi kiszámíthatósága ellenére, pillanatok alatt romokban hevert. Önmagába zuhant, egyre gyakrabban nézett a pohár fenekére, elhanyagolta munkáját, egyszerűen használhatatlanná vált a szerkesztőségben. Egy ilyen gyűrött pillanatában találkozott egykori kollégájával, aki egy szomszéd városban szerkesztett lapot, s felajánlotta, lépjen be hozzájuk.

Elfogadta az ajánlatot, a gondviselés jeleként értelmezte a váratlan lehetőséget. Amint kimondta az igent, azonnal új életét kezdte tervezgetni. Méghozzá saját korábbi útmutatásai alapján. Hogy „tanításaiból” végül mi és mennyi fordítható le a gyakorlat nyelvére, azt nem tudta...

PARMEZÁN ÚR

Pályája során nem találkozott visszaszítóbbr alakkal. Parmezán úr amolyan korunk hőse. Vállalkozó, vagy legalábbis annak tartja magát az istenadta. A vállalkozókra jellemző találékonyság, ötletesség, a kínálkozó lehetőségek felismerése, a célok konok követése azonban idegen tőle, s ha nyomokban meg is volna benne, akkor igencsak eltorzult, a nevetségesség határát súroló formában... Nem is a Lermontov-művet, hanem az örök Molière egyik komédiáját, A fősvényt juttathatja eszünkbe.

Tagadhatatlan: a fősvény kórképe jellemzőbb rá, mint bármi más. A haszonlesés, a vagyonszerzés, a gyanakvás, a szorongás, és főleg mindezek elmaradhatatlan következménye, az elmagányosodás: a karakter legfőbb jellemzői. A meggazdagodás vágya vezérli minden léptét, a nagyra-vágyás, de ez csak garaszkodásban, olcsó ravaszkodásban, önmaga sajnáltatásában merül ki. Élete minden napja a pénz körül forog. Pénzért mindenre képes. Az ilyen alakra mondja a népi bölcsesség, hogy kitolná a kecskét is a hegyre egy garasért.

Parmezán úr panziót működtet, első látásra nem is olyan rosszat... Csakhogy beteges fősvénysége igen negatívan befolyásolja magát a szolgáltatás minőségét. A takarékos vendégfogadás többnyire lejárt szavatosságú élelmiszerekkel traktálja lakóit. S még így is, mondhatni, kinézi azok szájából a falatot, amikor asztalhoz ülnek. Rossz nyelvek szerint egy alkalommal a megkukacosodott müzlit csomagoltatta fel anyósának, aki úgymond amúgy is olyan öreg, nem látja, mit eszik. Hát ilyen

ember ő, aki előszeretettel hivatkozik szigorú, vallásos neveltetésére.

Mindez nem gátolta abban, hogy ingerülten utasítsa ki az izraeli szálláskeresőket, amikor azok alkudozni próbáltak. Arra hivatkoztak, hogy a felkínált szobában förtelmes bűz terjengett, amit a nyitva felejtett ablakon becsapódó nyári eső által eláztatott, s rothadásnak indult gyapjúszőnyeg gerjesztett. – Nyomorultak, ti feszítettétek meg Jézust! – ordította az emberszeretetével kérkedő Parmezán úr, s a szó szoros értelmében kikergette a „betolakodókat” birodalmából. Azok bepanaszolták a goromba frátert, az eset csak azért maradhatott következmények nélkül, mert sikerült a szokásos módon „elsimítania” az ügyet.

Emberünk úgy gondolhatta, többre képes, azaz többet is megengedhet magának. E feltételezését, legalábbis a kósza hírek szerint, tett is követte: építkezésbe kezdett, s az építkezési anyagokat mind-mind a panzió kiadásaként könyvelte el, az áfát pedig annak rendje és módja szerint vissza is igényelte. Ami, ha igaz, kimeríti az adócsalás fogalmát.

Ő lenne hát korunk hőse.

LÁVSZTORI

Imádta a nőket. Mi több: bomlott utánuk. Egy boka villanása, egy csinos lábszár, egy kerek térd szóban megfogalmazhatatlan üzenete, egy formás comb mély titkokat ígérő látványa, egy ártatlan (vagy nem is annyira) mosoly mind-mind ábrándozásra csábította. Szerencséjére – vagy szerencsétlenségére? – dús fantáziával áldotta meg a Fennvaló, egy-egy történet töredékéből kiindulva könnyedén megalkotta a maga, az eredetitől teljesen eltérő, de annál sokkal színesebb, fordulatosabb sztoriját. Amellyel aztán napokig, hetekig eljátszott: bonyolította, szövögette a cselekmény szálait. Míg meg nem unta, el nem felejtette, vagy újabb történetbe nem cseppent.

Merthogy nem maga alakította életét, inkább az alakította őt. Folyó és medre viszonylatába elhelyezve a beomló mart volt, ha a víz sodrása bizonyult erősebbnek, vagy a meghátráló, új utat keresni kénytelen folyó, ha a part kerekedett felül. Csendes, inkább lemondó, sorsába rezignáltan belenyugvó, mint felesleges becsvágytól fűtött életet élt. Szürkének is nevezhetőt. Élénk, olykor túlhajtott, néha túlzásokra is hajlamos képzelete gyakran jelentett menedéket. Fiatalságának kedvenc íróját parafrazálva fázékony lelkét a fantázia meleg takarójával óvta a rideg valóságtól. Ha jól meggondoljuk, sikerrel, mert hogy nagyobb csalódások nem érték. Igaz, örömek sem.

Egyébként akkoriban még békés, kiegyensúlyozott családi életet élt. Felesége mindenben – na jó, a leglényegesebb dolgokban – megértő, hűséges társa volt. Az adott körülmények között többet, mint amennyit az asszony nyújtott, már felelőtlenség lett volna kívánnia. Ennek

ellenére valami megmagyarázhatatlan hiányérzet azért csak keserítette napjait. Igen, a gyengébb nem iránti vonzódás, csodálat volt a legnagyobb gyengesége: könnyen és gyorsan kialakult nála az ellentétes nem képviselője iránti vonzalom. Amit nem kellett feltétlenül viszonzniuk ahhoz, hogy képzelete máris szárnyalni kezdjen, a hiányzó részeket kiszínezve szép és izgalmas sztorikat álmodjon hozzá.

Vágyainak és a valóság színeinek, elemeinek féktelen és felelőtlen keverése, kombinálása volt ez. Azaz ábrándozás. Asszonya a legtöbbször tudomást sem szerzett arról, mekkora szenvedélyek, lelki vívódások zajlanak benne. Az utóbbi eset azonban gyanakvóvá tette. Egy vendiák-találkozón jött össze Gy.-vel, akihez harminc évvel korábban gyengéd szálak fűzték. Egy teljes nyáron át. Aztán három évtizedig nem is hallottak egymásról. Addig a napig, amikor újra összejöttek. Ezúttal akár valóságosan is kiteljesedhetett volna a sztori. Nem rajta múlt, hogy nem jutottak egyről a kettőre, hanem kizárólag Gy.-n, aki nem akarta a szerinte felelőtlen kalandot.

Maradt a kapcsolattartás jámborabb formája, az elektronikus levelezés. Amiről – végzetes figyelmetlensége folytán – felesége is tudomást szerzett. A két nő aztán személyesen is találkozott. Hogy mire jutottak, arra nem volt kíváncsi – méltóságán alulnak tartotta –, bár sejtései azért lehettek, mi folyhat egy hasonló beszélgetésen. Ami a legérzékenyebben érintette – bár elismerte: rászolgált –, az az asszony addig soha nem tapasztalt bizalmatlansága volt. Úgy érezte, s nem minden ok nélkül, minden lépését követi, ellenőrzi. Ez pedig kiborította.

Viszonyuk végérvényesen megromlott, aminek okát a feleség beteges bizalmatlanságában látta. Így következett

be a hirtelen, bár törvényszerűnek mondható szakítás is, amikor egy szép napon szó nélkül összecsomagolt és hazaköltözött –, akkor még úgy gondolta, csak gondolatai tisztázásáig – öreg szüleihez. Gy.-vel félbeszakadt a levelezés, úgy értékelte, semmi értelme, hisz azt nem várhatta, hogy a nő esetleg feladja nehezen megteremtett budapesti egzisztenciáját, ő meg elképzelhetetlennek tartotta, hogy máshol is élhet, mint szülőföldjén.

A Gy. iránti érzéseinek emlékét azonban megőrizte, gyakorta eljátszott a gondolattal, hogy miként alakulhattott volna a történet, ha félbe nem szakad.

Ez volt az ő lávsztorija.

TYÚKKOMBINÁT

Szerkesztőségi gyűléseken, a szokásos tulajdonosi és fő-szerkesztői ötletelések hallatán, Várdi gyakran maga elé dörmögte: tyúkkombinát. Fiatalabb kollégái kezdetben szó nélkül eresztették el a fülük mellett, csak amikor már sokadára hallották tőle a gunyoros megjegyzést, kezdtek érdeklődni jelentése felől. A válasz mindig egy sokat sejtető félmosoly volt, amit egy lemondó kézlegyintés kísért. Aztán egyszer eljött az ideje a magyarázatnak is.

A sztorit egykori idősebb kollégájától hallotta, aki a pártállami időkben a helyi lap riportereként lehetett szem- és fültanúja az esetnek. A történet főszereplője, azaz Viccjóska, a vidék akkori kiskirálya, pontosabban „elsőtítkára” volt, később miniszterként, mi több: miniszterelnök-helyettesként is boldogította a „népeket”. Fara-gatlanságán, felkészületlenségén, primitív rosszindulatán, basáskodó hajlamán csak magyargyűlölete tett túl. Egy munkalátogatás alkalmával a szomszédos település „tyúk-kombinátját” keresték fel az „eftársak”. Nem mintha a „mi volt hamarabb: a tyúk vagy a tojás?” filozofikus kérdése érdekelte volna a pártállami górékat.

Viccjóskaát megragadta a látvány, amint futószalag szállítja a tojásokat a csomagolóba, s fékezhetetlen fantáziája szárnyalni kezdett. A látottakat az igazgatói irodában tárgyalták meg, s azt is, hogyan tehetne eleget a tyúkkombinát a szocialista kereskedelemben a tojás iránt mutatkozó növekvő keresletnek. A szakemberek sorra elmondták javaslataikat, a végén következtek az elvtársak. Utolsóként Viccjóska emelkedett szólásra, aki beszéde végén előjött a farbával: javasolta – nyilván a termelés

növelése érdekében – a futószalag felgyorsítását. Mondanom sem kell: szó bennszakadt, hang fennakadt. A döbbent csendben a szomszédos raktárban tárolt tojások némelyike annyira elpirult, hogy a közelgő húsvétra való tekintettel piros tojásként ajándékozták el őket az alkalmazottaknak.

NYARALÁS A LANGERHANS-SZIGETEKEN

A nyolcvanas évek elején-közepén Jakab a város jó hírű, úgynevezett elit középiskolájába járt, amelynek igazgatója – úgy mellékesen földrajz szakos tanára is – egy egykori pártfunkcionárius volt. Mindenki tudta róla: korábban hosszú évekig tanfelügyelőként építette a sokoldalúan fejlettet. Az igazgatósággal járók mellett más feladatot nem szívesen vállalt, annyira idegenül mozgott a pedagógusi pályán, mintha egy egészen más korból lépett volna ki. Merevségénél csak gyanakvása volt nagyobb: mindenkiben vetélytársat, sőt ellenséget látott, aki a posztjára tör.

Nem volt a tanulók kedvence, az biztos, a kollégái se kedvelték: egyesek félték, mások viszolyogtak tőle. Jakab osztályában az az ötlete támadt valakinek, hogy járassák le az ellenszenves „dirit”, aki – a szaktanár betegsége miatt – éppen a magyar osztályban helyettesített egy teljes hónapon keresztül. A nyelvi nehézségek nem jelentettek gondot, abban a tanévben éppen Románia földrajza szerepelt a tantervben – románul. Az elképzelés szerint azt kellett volna valakinek megkérdeznie, hogy hol lehetnek a Langerhans-szigetek*. Csak éppen vállalkozó nem került a nyilvánvaló provokációhoz, mert mi lesz, ha lebuknak.

Jakab végül magára vállalta a feladatot: ártatlan arccal érdeklődött a szigetek holléte felől. Az igazgatón egyáltalán nem látszott, hogy zavarba jött volna. Ki tudja, hol gyakorolt önuralma kiválóan működött. Fogta a mutató-

pálcát, s szemüveget cserélve a világtérkép felé indult: – Egészen pontosan nem tudom, de valahol itt, a Csendes-óceáni kis szigetcsoportok között kell lenniük – mutatott a nagy kékség felé. – Csak hát olyan kis méretű, gyéren lakott, vagy teljesen lakatlan szigetekcskék, hogy fel sem tűntették a nevüket – jelentette ki sommásan az igazgató. Ezzel részéről az ügy lezáratott.

Szélvészgyorsan terjedt a komikus eset híre. Ha felbukkant az iskolai folyosón az igazgató, a háta mögött rögtön gúnyosan összesúgtak a tanulók. Nyaralás a Langerhans-szigeteken – jegyezte meg mindannyiszor Jakab, amikor néha olyan témáról esett a szó, amiről a társaság némely tagjának láthatóan halvány gőze sem volt.

---

* Langerhans-szigetek: A hasnyálmirigy (pancreas) ún. külső elválasztású, emésztő enzimeket termelő mirigyállományához tartozó, hormonokat termelő szigetszerű sejtcsoportok.

SPORTKARRIER

Szerette az életet, szeretett jókat enni, s inni is. Tudott örömeiben is, bánatában is koccintani. A sors biztosította hozzá a kellemes társaságot, az ivócimborákat. Nagydumájúnak aligha nevezhették, inkább szelídebb, csendesebb embernek tartották. Képes volt hosszú percekig jóízűen és figyelmesen hallgatni. Ha már sokat ittak, csak akkor lendült bele a beszédbe. Nem volt nagyívó, részegesnek is csak első felesége nevezte, akitől rövid együttélés után vált el. Bár az igaz, akkoriban gyakrabban a pohár fenekére nézett. Válóoknak – pontosabban: azok egyikének – ez is megfelelt.

Nem szerette az átlagemberek biztonságosnak vélt, kiszámítható életvitelét, inkább a szélsőségekre volt hajlamos, mindenbe teljes lendülettel szerette belevetni magát. Szilági Domokossal szólva vallotta: csak az igaz, ami végtelen, minden véges megalkuvás. Fiatalként focizott, a pályán nem ismert tréfát, küzdeni tudása, elszántsága egészen kivételes volt. Szinte felszántotta a pályát, lendülete másokra is átragadt. Nem volt nagy tehetség, de megbízhatósága által alapembernek minősült. A fehér asztal mellett is lendületes volt. – Félrészegség ablakon kidobott pénz – mondta volt tengerész barátját idézve, aki nagy elszántsággal pusztította az italt.

Újságíróként is folytatta a sportot, igaz, csak megyei szinten. Sokáig azzal ugratták barátai, hogy el kellene már döntenie, melyik állítás az igaz: a focisták között a legjobb újságíró, vagy az újságírók között a legjobb focista. Aztán eljött az az idő is, amikor végleg szöggre kellett akasztania a csukát. A kötelező orvosi vizsgálatok

egyikén kiderült, hogy látása igen megromlott, bal szemével gyakorlatilag alig látott.

Hogy kijátssza az orvos éberségét, még némi csalásra is vetemedett: először bal kezével kellett eltakarnia a bal szemét, s jobbal olvasnia, majd fordítva, jobb kezével a jobb szemét, s ballal olvasnia. Jobb kezével a bal szemét takarta el, hogy jobbik szemével olvashasson, remélve, hogy nem derül fény a huncutságra. Sajnos, nem sikerült becsapnia az orvost, aki eltiltotta a további sportolástól. Hát így ért véget a sportkarrierje.

KÉRDŐJELEK A PESTI ÉJSZAKÁBAN

Azokban az időkben gyakran érezte úgy, hogy menten megőrül. Esetleg elveszíti józan eszét. A kettő között minden esetre érzékelhetően jó nagy az eltérés. Mert tudta, a józan ész elvesztése nem több, mint valami enyhébb részegség, ahonnan többnyire van visszatérés. Az örületből viszont csak a legritkább esetben van visszaút.

Ha ez utóbbi jött szóba, azaz a visszaút, sosem hitte volna, hogy valahonnan is visszavágyna – még a legtökéletesebb józanságba sem. Vagy ahogyan egy ideje nevezte: tökjózanságba. Elvágódott, na. Valahova, ahol új életet kezdhete. Merthogy evvel a régivel tele volt a hócipője. Annyira el volt az már rontva, hogy úgy gondolta, hitte: csak egy teljesen új környezetben építheti újra.

Újrakezdeni, hát azt tudott. Nem először fordult volna elő vele. Meggyőződéssel vallotta, hogy a sikeres újrakezdés csak akkor lehetséges, ha az előző életébe már nincs visszatérés, ha felégetett már minden hidat maga mögött. Nem hitte, minden eddigi élettapasztalata ellentmondott annak, hogy minden szerencsétlen kis életnek sikeresnek kellene lennie. A fenét. Tudta, vannak életek, amelyeknek az a sorsa – a végzete! –, hogy félresikerüljenek. Nem hitte, hogy mindenkinek joga lenne a boldogsághoz.

Ennek ellenére kitartóan tervezte, hogy változtat. Hitte, hogy sikerülhet. Közben pedig attól rettegett – kitartóan és minden ok nélkül –, hogy megőrül. Olykor összevetsztette vágyait a valósággal. Minden átmenet nélkül lépett be abba a másik dimenzióba, amely mintha el-

nyelte volna. Aznap, amikor e felismerés úrrá lett rajta, éppen Budapesten járt szolgálati úton.

Hirtelen elhatározással, anélkül, hogy tisztázta volna, hol is van, milyen címen, iratait, pénzét hátrahagyva, belefutott az éjszakába. A sötét, áthatolhatatlan pesti éjbe. Sarkot sarok után hagyott maga mögött, a belvárosi körúton járt már, amikor gyors elhatározással úgy döntött volna, hogy visszatér szállodai szobájába. De már sem a hotel nevére, sem annak címére nem emlékezett. Sőt, már azt sem tudta, hogyan hívják tulajdonképpen, honnan is érkezett a Duna-parti városba.

Még hetekkel később sem tért magához, úgy imbolygott az idegen kórház folyosóin, mint valami óriási, teste fölé magasodó kérdőjel.

MÁRAI MINDENEK FELETT

– Pedig de jó lett volna a sok értelmetlen okoskodás, „hozzáértő” idétlenkedés – politikai kommentárjaira gondolt elsősorban – helyett igazi prózát írni, bár egy vékonyka könyvre valót, ami után az ember lelkiismeret-furdalás nélkül mondhatja: ez és ilyen vagyok, ennyit értettem meg az életből, minden leírt soromat vállalom – okoskodott a kocsmá sarokasztalánál, hátát a kinti kánikulai meleg ellenére is kellemesen hűvös faburkolatnak vetve, tekintetével a semmibe révedve.

Eddigi élete során néhányszor gondolt már az írásra, de valami mindig elriasztotta, s mindig visszavonulót fűjt. Nem kedvelte a szószátyár szerzőket. A rövid, tömör írásokat, a szűkszavú, kihagyásos technikával dolgozó írókat szerette, olvasta elsősorban. Először Hornyák József novelláinak, majd Bodor Pál karcolatainak, röplapjainak olvastán támadt volna kedve írásra, de aztán Örkény István egyperceseit megismerve hosszú időre lelohadt benne a kalandvágy. A jó szövegek mindig bátorítónak hatottak rá, a silányabb írások kapcsán támadt fel benne a kisördög, hogy amazoknál jobbat talán ő is elkövethetne –, ha egyáltalán próbálkozna. Aztán újabb kiváló szerző, újabb mestermű; s maradt minden a régi-ben. Egyszer azért csak belevágott, meg is mutatta az irodalmi lap szerkesztőjének, aki azt mondta, el nem akarja venni a kedvét az írástól, de arra vigyázzon, csak akkor ragadjon tollat, ha feltétlenül muszáj, ha másként nem teheti. Ehhez tartotta magát: többé nem próbálkozott, mivelhogy sohasem érezte, hogy feltétlenül muszáj lenne. Ennyi.

A rendszerváltás után megismerkedhetett Márai írásai-
val, hirtelen ő lett a kedvenc, életbölcsségei napi olvas-
mányaivá váltak. – Hogy ez nekem hogy nem jutott
eddig eszembe? – ámult el gyakran a Füves könyv, A
négy évszak egy-egy döbbenetes telitalálatán. A két kötet
ott állt éjjeliszekrényén, mindig kézügyben. Forgatta is
rendszeresen. Egy este a Készenlét című darabra csodál-
kozott rá: „Minden sort olyan figyelemmel kellene írni,
mintha rögtön utána a halál tenne pontot a mondat s az
író életének végére. Végzetesen kellene írni, jóvátehe-
tetlenül. Úgy kell írni, mint akinek nincs ideje többé
kijavítani a központosítást, jelzőt és jellemet. Csak egyszer
élünk? Nem biztos. De csak egyszer írunk. Ez biztos” –
fogalmazott Márai.

– Ekkor mondtam le végérvényesen arról, hogy próza-
írással próbálkozzak – mondta nála idősebb barátjának, a
jónevű novellistának. Azóta, ha az írás szóba kerül, mély
hallgatásba burkolózik.

LEPSÉNYNÉL MÉG MEGVOLT

Már a tízéves érettségi találkozóra szinte tökéletesen megfeledeztek róla egykori osztálytársai. Pedig a középiskolai négy esztendő alatt Samu ott volt mindenhol, részt vett mindenben, de a maga tartózkodó módján, anélkül, hogy valaha is reflektorfénybe került volna. Az akkorig gyakori házibulikba elment, ha hívták, de ha nem volt ott, senkinek sem tűnt fel, senkinek sem hiányzott. Ő volt az, aki fölösleges ötödik kerékként valahogy maga is elkerített a többiek mellett.

Hogy mennyire így volt, azt az ifjúkori történet is bizonyítja: tizenegyedikesek voltak, alig kezdődött meg a tanév, a sokoldalúan fejlett kor szokásai szerint, máris mezőgazdasági munkára parancsolták őket a közeli zöldségtermesztő farmok egyikére. Osztálytársuk befolyásos apja – pártfunkcionárius volt az illető vagy valami hasonló – elintézte, hogy a fia iskolájának tanulóit – ellentétben másokkal, akiket két hétig táboroztattak a farm barakkjaiban – naponta autóbuszokkal utaztassák oda-vissza.

Ekkor történt – gyönyörű október volt –, hogy a munkanap végén beállt a két ütött-kopott autóbusz a kukorica-táblák mellé, s a tanárok, miután a „sűrűben” rejtőzködők is előkerültek, rendre felvezényelték a felügyeletük alá tartozókat a járművekre. Volt, aki akkurátusan névsort olvasott, volt, aki csak simán kiadta az utasítást: fel a buszra! Így tett osztályfőnökük is, csak közvetlenül indulás előtt kérdezte meg: itt van mindenki? Majd viccnek szánva még hozzátette: aki nincs itt, szóljon! Senki sem jelezte, hogy bárki is hiányozna.

A városban derült ki, amikor a fiúk csoportokba verődve hazafelé indultak, hogy hiányzik valaki. Kitalálták: Samu. A hiány konstatálását követően jutottak arra a következtetésre, hogy csak a kukoricásban maradhatott el/le. Nem tudták, mitévők legyenek, így hát rábízták a sorsra, mikorra vezényli haza társukat.

A másnap reggeli induláskor tudták meg magától Sámuelről, hogy gyalog vágott neki az útnak – nem volt messze, legfeljebb tizenöt-húsz kilométernyire a várostól a farm, amelyen a termést gyűjtötték –, s amint beért a faluba, máris felvette egy városba tartó autós. Alig két órával később ért haza, mint a fiúk.

Napokig, hetekig ugratták, élcelődtek vele. Lepsény-nél még megvolt! – ordították hangosan, s nevetve mutattak rá, ha valahol felbukkant a kukoricásban.

MÉG HOGY NE ESSÜNK PÁNIKBA

Azt magam is tudtam, na jó, csupán sejtettem, hogy minden mindennel összefügg – az étvágy például az elhízással, az pedig a betegségekkel, s végül a halállal –, de amiről most szerezhettem tudomást, az minden előzetes várakozást felülmúlt. Ausztrál kutatók bebizonyították: a valóság nem létezik! – sztorizott barátja.

A kvantumfizika csak kevesek által ismert nyelvén leírt valóság, azaz világunk egészen más, mint az, amely az általános fizika nyelvén ábrázolható. Azaz egy objektum egyszerre képes részecskeként és hullámként is viselkedni. A földhözragadtak számára: egyszerre, egyazon időben kérdésként és feleletként is. Minden attól függ, hogy megfigyelik-e, vagy sem. Azaz, ha nem nézünk bele a szekrényünkbe, talán nincs is belseje, pillanatnyilag nem is létezik, mivel nem figyeljük. Tetszik érteni... Ha meg netán kinyitjuk, akkor kidőlnek a nemlétező hullák belőle? Vagy a létezők nem dőlnek ki, netán örökre rejtve maradnak, elég, ha úgy teszünk, mintha rá se hederítenénk?

A lényeg, hogy a kvantumfizika szerint teljesen más-ként működnek a dolgok, mint amihez mi hozzászoktunk, ezt a hozzáértők annak idején akkurátusan be is bizonyították. Következésképpen a részecske annak függvényében mutatja más és más arcát, hogy megfigyelik-e, vagy sem. – A nagy kérdés persze az, hogy akkor miben élünk? Illetve élünk-e valójában? – tette fel a kérdést a barát, majd így folytatta: – Mindenesetre megnyugtató, hogy ha akarom, anyósom van, ha akarom, azaz nem

figyelek rá, akkor meg nincs – mondta. – Mit gondolsz, akarom-e? – kérdezte titokzatosan.

Nem semmi elmélet, ismerjük el. De hát ne essünk pánikba, vigasztalnak a tudósok. Szokjunk inkább hozzá, előfordulhat, legalábbis elméletileg, hogy párhuzamos világokban élünk, vagy párhuzamos világok élnek bennünk. Minden a figyelmen múlik. Tehát elegendő, ha nem figyelek rá, nem veszek tudomást róla, s az Európára zúdított migránsáradat sehol. Tovább megyek: elegendő úgy tennem, mintha nem gondolnék rájuk, s a napjainkat megkeserítő politikusok és más szélhámosok mintha nem is lennének. Hogy egyéb ellenségeinkről most szót se ejtsünk.

– És mi van akkor, ha mindezt az anyós szemszögéből vizsgáljuk? – kérdezte arcán kaján vigyorral Várdi.

ELSZALASZTOTT LEHETŐSÉG

– Szerkesztőségekben, törzskocsmákban gyakorta meg-esik, hogy az újdondászok, megfelelő mennyiségű italok elfogyasztása után, megtárgyalják, ki milyen sajtóorgá-numot szeretne, ki milyen lapnak lenne legszívesebben a munkatársa – kezdett bele Várdi. – Ilyenkor szabadon, minden megkötés nélkül, gyakran a valóságtól elrugasz-kodva szárnyal a képzelet, mondja ki-ki a magáét, érték-rendszere, politikai meggyőződése, felkészültsége sze-rint. Aztán annyi. Gyakorlatilag semmi esélye, hogy bármit is megvalósíthassanak szép elképzeléseikből. Hacsak valakinek nincs az a szerencséje, hogy vezető pozícióba kerüljön valamely lapnál. A lapigazgatók, fő-szerkesztők általában nem a hasonló „álmódózók” közül kerülnek ki, hanem inkább a tulajdonosi vagy a lap mögött álló politikai-gazdasági érdekkörök hű kiszolgálói közül – magyarázta.

Maga is szívesen el-eljátszott a gondolattal, különö-sen, ha ebben olyan társakra lelt, akikkel szívesen időzött egy-egy pohár bor mellett, akikkel hasonlóképpen látták a világot, s annak dolgait. Ábrándozás az élet megrontója – szakította félbe a játékot a Vörösmarty-sorral, paran-csolta a földre a képzelet száguldozó táltosait, amikor úgy érezte, már-már elhitték, hogy akár esélyük is lehet-ne arra, hogy valóra válthassák mindazt, amit a bortúl feltüzelt képzelet és gondosan eltitkolt vágyaik diktáltak. Mindannyian tudatában voltak, hogy csupán vágyálmai-ka-t fogalmazták meg, de azért jólesett önmagukat és egymást is meggyőzni arról: tudják, milyennek kellene lennie a jó lapnak.

Várdi előtt azért egyszer mégiscsak felcsillant annak lehetősége, hogy esetleg valóra válthassa álmait, legalábbis azok egy bizonyos részét. Első főszerkesztője, aki az úgynevezett szakma által irigyelt, mert viszonylag biztos anyagi körülmények között működő sajtótrösztnél került kulcspozícióba, megkérdezte: alkalomadtán lenne-e kedve egykori lapja vezetésére? Nem hitte, hogy komoly a felvetés, el is ütötte valami semmitmondó, elterelő válasszal, de a kolléga néhány nap elteltével újra jelentkezett. – Ezek szerint mégiscsak komolyan gondolta – dörmögte maga elé, s néhány nap türelmet kért, hadd gondolja át a dolgot.

Kollégái, akik csak felületesen ismerték – másként nem is lehetett, hisz nem engedett bárkit közel magához, barátait lehetőleg a szakmán kívüli körökben találta meg, de azért az újságírók között is volt néhány jó embere –, azt tartották róla, zárkózott ember. Sőt, egyesek szerint antiszociális alkat. Hogy igaz-e vagy sem, azt nehéz lenne eldönteni, de az tagadhatatlan: befelé forduló, önmarcangoló alakként ismerték. Olyan magányos emberként, aki csak ritkán járt társaságba, mi több: igényelte az egyedüllétet, az ingerszegény környezetet. Úgy tartotta, többet ér a sokatmondó hallgatás, mint a hangos semmitmondás.

Két nap és egy éjszaka tartott, míg meghozta a döntést: visszautasította az ajánlatot. Azzal érvelt, hogy introvertált személyiségjegyei nem teszik alkalmassá a főszerkesztői teendők ellátására. – Hát így nem lettem főnök – tett pontot a történet végére.

A baráti társaságban, kocsmaasztalok mellett folyó közös álmodozásokban, tervezgetésekben azonban azóta is változatlan lelkesedéssel vesz részt.

EPILOGUS, AVAGY VÁRDI LÁZÁR CSÜTÖRTÖKÖT MOND

Azon a bizonyos csütörtöki napon, hónapokig tartó tépelődés után, Várdiban megérett az elhatározás: kilépett a laptól. Sőt, az újságírást is végleg abbahagyta. Erről a véglegességről öreg ismerőse jutott eszébe. Történt, hogy hosszú, mozgalmas élete végére azt hitte, végleges ott-honra lelt, ezért szétosztogatta fölöslegesnek ítélt holmijait, hogy alig néhány hónap után albérlletbe kényszerüljön, ti. vállalkozó fia panzióvá alakította házukat. Igaz, végül neki is juttattak benne egy nagyobb méretű egyágyas lakrészt. Ez is csak a közismert mondást igazolta, hogy ember tervez, Isten végez. E szerint élte egy ideje napjait.

Mivel indokolta lépését, azt, hogy barátja, a kiváló humorú novellista szerint csütörtököt mondott? – Aki valamelyest ismeri a társadalmi és sajtóviszonyokat, a politika, a gazdaság és az erdélyi magyar média kulcsemberei közötti érdek-összefonódásokat, az előtt nem titok, hogy bizony gyakran fogják az újdondász kezét, vezetik, merre irányítsa a „mondanivalóját”. Nem újdonság ez, még együtt is lehet élni vele, olykor kicselezhető a „szoros emberfogás”, de azért mindennek van egy határa – indokolta a lépését, ha éppen el nem kerülhette a magyarázkodást. Amúgy nem szívesen hozta elő a témát. Úgy tartotta, csak rá tartozik, még akkor is, ha általános a jelenség, amire utalt.

Harmadfél évtizedes újságírói pályája során mindig olyan lapoknál dolgozott, amelyek kritikusan viszonyul-

tak a hatalomhoz, beleértve az erdélyi magyar politikai és érdekvédelmi szervezetet, annak vidéki kiskirályait. Vallotta: kezdjük saját portánk előtt a sepergetést, csak azután mutogassunk a szomszédra. Ezt nem díjazták a hatalmaskodó percmemberkék, akik nem válogattak eszközökben, ha szükségét érezték a megtorlásnak. Döltömre Tökmag Jankók lesnek – idézte mindig a költőt, amikor éppen ő került sorra. Állta a pofonokat derekasan, mint aki tudja: nem az a legény, aki adja, hanem aki állja. – Volt olyan is, hogy a „Szövetség” beadására – értsd: burkolt kérésére, sugalmazására – rúgtak ki – jegyezte meg keserűen nevetve.

Utolsó munkahelye egy politikai ambícióktól fűtött helyi vállalkozó érdekeltségi körébe tartozó hírportál volt, amelynek elindításában, felfuttatásában oroszlán-részt vállalt. Egy ideig a tulaj nem szólt bele a szakmai munkába, de amint közeledtek a – helyi és országos – választások, egyre türelmetlenebbé vált, teljesen kiszolgáltatta a portált az általa preferált politikai érdekcsoportnak. – Kampánykor így szok ez lenni – próbálták túltenni magukat a kellemetlenségen a szerkesztőségben. Aztán nem sokkal a választások után, amelyeken az általuk támogatott érdekcsoport alul maradt, a tulaj azonnali irányváltást rendelt el: a korábbi ellenség lett a barát.

Ezt sok mindenhez hozzászózott gyomra már nem tudta bevenni: ekkor mondott – legalábbis jó humorú barátja szerint – csütörtököt. Azaz lépett ki a laptól, s hagyott fel az újságírással. – Ekkor csordult túl a pohár – összegzett. Azzal is elege volt már, hogy hiába jelentették meg a tényfeltáró anyagok sorát, mutattak rá kiválasztottjaink gyarlóságaira, az olvasók nem értékelték igyekezetüket, maradt minden úgy, ahogyan korábban

volt. – Az én esetem csak megerősítette a mondást, hogy számárböggés nem hallatszik a mennybe – vonta meg újságírói tevékenységének mérlegét Várdi.

TARTALOM

Pályamódosítás.....	5
Nyomdászok és újdondászok	7
Kár, hogy lakott.....	9
Kalandozás Augsburgban	11
A bosszú.....	13
Ivánka	15
Tabula rasa	17
Lapzárta	20
Ezredések	22
Réz Szeréna karrierje.....	24
Mély fájdalommal... ..	26
Napló	28
Várdi Lázár iskolái	30
A kockás füzet.....	32
Hitbéli dolgokról	34
A miniszter látogatása	36
Egy csésze kávé!	38
Fészbukk	40
Barátom, Nagy Lajos.....	42
Katonatörténet	44
A kényszerű bozgor.....	46
Királyok könyve	48
Menekülés a zöldhatáron	50
Egy gyékényen árulnak.....	52
A montevideói lány	54
Dilettánsok	56

Lejmovics.....	58
Az úriember.....	60
Sanyi bácsi	62
Válóper	64
Az ikrek	66
Szilánkok	68
Sára asszony balladája	70
Poéta és kosárfonó.....	73
Bélu.....	75
Ne sírj értem, Argentína!	78
Csula	80
Nem kár érte.....	83
Az élet értelme	85
Parmezán úr.....	87
Lávsztori	89
Tyúkkombinát	92
Nyarlás a Langerhans-szigeteken	94
Sportkarrier	96
Kérdőjelek a pesti éjszakában	98
Márai mindenek felett.....	100
Lepsénynél még megvolt	102
Még hogy ne essünk pánikba	104
Elszalasztott lehetőség	106
Epilógus, avagy Várdi Lázár csütörtököt mond.....	108

